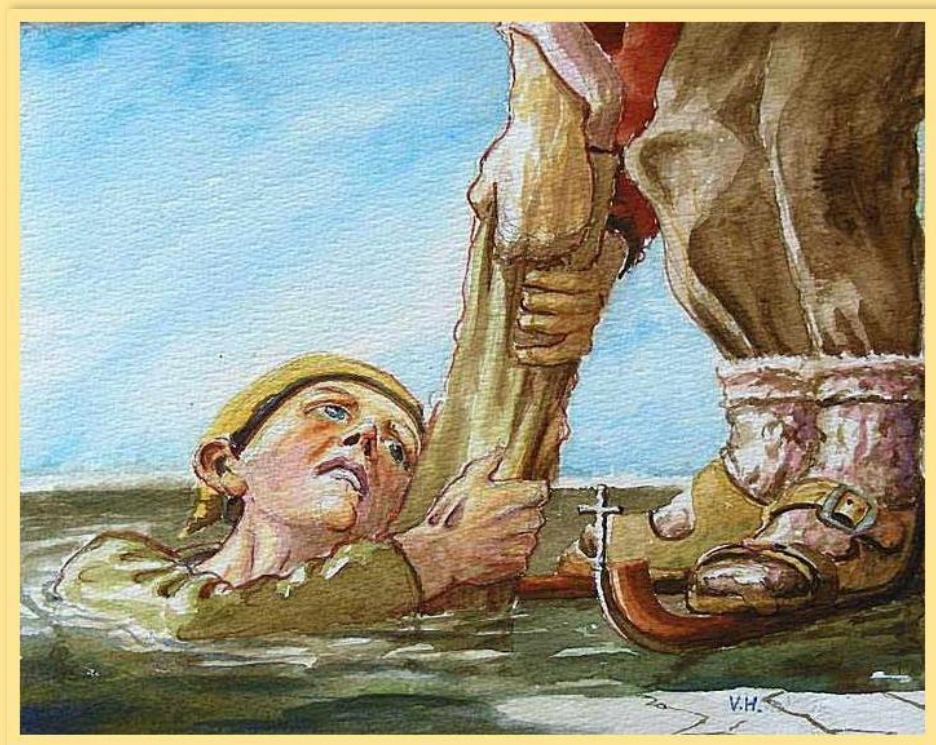


Kouwe Drukte

Jaargang 17 - nummer 47 - april 2013 uitgave van

verzamelkring
De Doolster



Inhoud

Omslagillustraties.....	3
Martina op scherp.....	4
Reactie Marnix Koolhaas.....	6
Schaatsen met kruis/ Voor de pastoor van Volendam?.....	7
De barmhartige schaatsenrijder.....	8
Zomerschaatsen in een Slowaakse ijsgrot.....	10
Dreggen van de Y.I. (Y.H.N.).....	14
Combinoren uit Wons.....	15
Josef Rössler - Ořovský 29 juni 1869 - 17 januari 1933.....	16
Column Jan de Wit – Crisis in schaatsland	19
Oud en nieuw kruisje.....	20
Damesschaats tussen sierbestek.....	21
Reacties op Kouwe Drukke 46.....	25
IJswegenkaarten (15) Terreinkaart Alblasserwaard.....	26
Schaatsenmaker A.E. Smidt, Groningen.....	29
Toch nog	30
Sneeuwwinter van Bob Harmeyer.....	31
Wie was Douwe Haantjes Joustra?.....	32
Posten en stempels (17).....	34
Reactie op V-schenkel voor zwakke enkels.....	37
Mijn aanwinst.....	38
Kerstpuzzel.....	39
Boek en zopie.....	40
Colofon	43

Medewerkers

Ernst Berends, Martin van der Bij, Ed Braakman, Kurt Cerstiaens,
Ron Couwenhoven, Hans van der Donck, Jan Gores, Matthy van Klaveren,
Theodoor van der Kooi, Marnix Koolhaas, Niko Mulder, Minne Iedes Nieuwhof,
Caroline van Staaveren, Alle Sterk, Ben Treijtel, Simon Verschueren,
Teun Wanink, Jan de Wit

ISSN 1572-4476

Omslagillustraties

Alweer een redding uit een ijzelijke situatie op de **voorzijde**. Dit keer valt er echter geen **ijsdreg** te bekennen. Daarvoor moet u aan de binnenzijde van deze *Kouwe Drukte* zijn. De aquarel op het omslag, die we

tegestuurd door Ed Braakman, is gemaakt door broeder Vincentius Huizinga. In het artikel 'De barmhartige schaatserrijder' zal Ed de bescheiden kloosterling nader aan u voorstellen en dieper ingaan op de 'pastoorschaatsen', die

u natuurlijk al lang had opgemerkt aan de voeten van de redder. Toeval of niet, er zijn nog twee inzenders van schaatsen met een kruisje op de toon. Waarom wordt dit soort schaatsen toch altijd geassocieerd met een priester of kapelaan? Kunnen het geen goedgezondige burgers zijn geweest die hun overtuiging op het ijs wilden uitdragen? Of – wat mij betreft een nog waarschijnlijker optie – superbijgelovige rijders, die hoopten om onder de hoede van de Heer veilig over het ijs van één nacht te kunnen gaan?

Op de **achterzijde** een ansichtkaart die de ijsgrot van Dobsina verbeeldt. Marnix Koolhaas neemt ons mee naar deze duivelse ondergrondse gewelven, zo koud dat je er zelfs zomers over water kon lopen ... Je hoort de muziek al galmen. Wat een feest!

Verder weer een **scala aan onderwerp-**

en in dit gevarieerde nummer. Van een schaatser op plateel via een damesschaats tussen sierbestek tot combinoren uit Wons. En nog veel meer. Zeg je abonnement maar op als je helemaal niets van je gading vindt. Nieuw is de nadrukkelijke koppeling



met de **website** van De Poolster, die onlangs door secretaris Maarten Dijkstra in een chique jasje is gestoken.

Bij een aantal artikelen in deze *Kouwe Drukte* wordt u namelijk doorverwezen naar www.verzamelkringdepoolster.nl omdat u daar nóg meer kunt vinden over het onderwerp in kwestie.

Daar willen we voortaan een gewoonte van maken: een item antippen in ons blad en extra info er aan toevoegen op de site.

Maar daar mag het natuurlijk niet bij blijven: de bedoeling is juist dat u als bezoeker reageert, illustraties toevoegt of zelf weer een nieuw onderwerp aansnijdt. Zo houden we elkaar op een aangename manier lekker bezig ...

Koud kunstje eigenlijk, want over schaatsen raken we immers toch nooit uitgepraat!

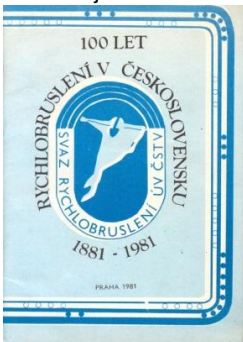
Niko Mulder

Martina op scherp?

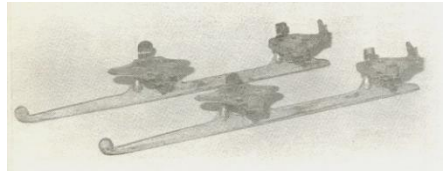
De prachtige historische terugblik van Marnix Koolhaas op het schaatsen in Tsjechië (*Kouwe Drukke 46*) vraagt, nee schreeuwt bijna, om een reactie.

Marnix brengt het Tsjechische woord 'bruslení' (schaatsen, ww) in verband met Brussel, vanwege de schaatswedstrijd in 1466 aan het hof aldaar, die door een Boheems gezelschap werd bijgewoond. Hij had er nog een schepje bovenop kunnen doen met 'bruslar', dat 'schaatser' betekent. Dichter bij 'Brusselaar' kun je niet komen ...

Toch staat voor mij de etymologische samenhang tussen Brussel en 'bruslení' of 'bruslar' helemaal niet vast. Ik word in mijn eigenwijsheid gesterkt door een interessante bron: een boekje over 100 jaar hardrijden in Tsjecho-Slowakije uit 1981.



Er staan niet alleen leuke fotootjes in, maar ook een hoofdstuk 'Geschiedenis van het schaatsen', dat letterlijk is overgenomen uit het weekblad *Zima* (Winter) uit 1934. In het artikel vraagt de schrijver zich af of het schaatsen eigenlijk wel is aangeslagen in Tsjechië



na de (vermeende?) introductie in 1466. In andere bronnen uit de late middeleeuwen kon hij er namelijk niets over vinden.

In de 16e eeuw doken er wél schaatsen op in de literatuur, maar toen zou volgens Joseph Jungmann, samensteller van het Tsjechisch-Duits woordenboek, het woord 'kosle' zijn gebruikt voor 'een ding dat je aan je voeten kon binden om mee te lopen of glijden over het ijs'. Jungmann geeft aan dat 'kosle' verwant zou zijn aan het Poolse 'kosla', dat schaatsgrappig genoeg 'krombenig' betekent.

Kortom, van een verband tussen de hofstad Brussel en het toenmalige woord voor schaats was volgens deze bron dus helemaal geen sprake!

Waar komen de begrippen 'bruslení' en zo dan wél vandaan?

'Brus' betekent 'slijpsteen', onontbeerlijk voor scherpe schaatsen. Is het woord 'brusle' ('schaats') daar misschien van afgeleid? Een beetje vrij vertaald, kom je met 'brusle' al gauw op scherp te staan ... Voer voor etymologen?

Hoe dan ook, geschaatst werd er dus al vrij vroeg in Bohemen. Het bewijs daarvoor zou volgens dezelfde bron uit 1934 ook blijken uit het ijsvermaak dat was afgebeeld op vroeg -17e- eeuwse schilderijen in Tsjechische

kastelen. Waarschijnlijk worden hier muurschilderingen bedoeld.

Onfatsoenlijk vermaak

'Ook bij ons hoort het schaatsen tot de meest geliefde wintervermaken.' schrijft Joseph Burian in zijn *Kurze Abhandlung über die edle Kunst des Schlittschuhlaufens* uit 1842.



'Want op de Moldau, als die dichtvriest, wemelt het van de schaatsenrijders, vooral op zon- en feestdagen. Ook dames nemen deel aan dit vermaak als ze zich door een behendige schaatsenrijder voort laten duwen in een slee.'

Het was Burian een doorn in het oog dat vrouwen niet zelf reden: *'Men beschouwt dit vermaak als onfatsoenlijk voor het vrouwelijk geslacht. Ik weet niet wat er onfatsoenlijk aan zou zijn, het is gewoon een vooroordeel, dat net als alle andere uitgeroeid zou moeten worden.'* Krasse taal! Op de historie van het schaatsen in zijn vaderland gaat Burian overigens niet in.

Schaatsfabrikanten in Moravië

Marnix schreef al dat er ook eigen Tsjechische schaatsen werden gemaakt. Informatie over de door hem afgebeelde Championschaats heb ik niet kunnen vinden, maar uit advertenties, catalogi en prijslijsten blijkt dat men voor de Tweede Wereldoorlog schaatsen vervaardigde in het district Moravië. Het assortiment van de Wisko Eisenwaren-Industrie in Vyškov bestond volledig uit metalen kunst- en ijshockeyschaatsen. Noren of houtjes maakten ze er niet.



Hoewel de catalogi Duitstalig zijn - Vyškov ofwel Wischau lag in een Duitse enclave in Tsjechië - klinken modelnamen als Tatra, Moravia en Zora ons inheems genoeg in de oren.

Twee modellen uit de catalogus *Wisko Schlittschuhe 1934* dragen de naam Aug. Slíva. Het betreft hier vrijwel zeker Augustin, de broer van de door Marnix genoemde Josef Slíva.



In de catalogus van 1937 – het logo van Wisko was inmiddels veranderd in een gestileerde W – komen de Slíva-modellen niet meer voor. Daar was



een reden voor: de gebroeders Slíva (*bratři Slívu*) waren een samenwerkingsverband aangegaan met Ant. Sátora uit Uherský Ostroh, zo'n 60 km ten zuidoosten van Vyškov. In 1935 vond er een rechtszaak plaats waarin Sátora zich beklaagde over het oneigenlijk gebruik van de merknamen 'Model Slíva', 'Brüder Sl.' en 'Slíva Original' door ene K. uit Praag. Hieruit kunnen we opmaken dat het ook voor Wisko verboden zal zijn geweest om de 'Special' en 'Favorit Aug. Slíva' nog langer op de markt te brengen.

Een prijslijst (mei 1939) van Kosmos Ofen und Eisenwerke in Olomouc (Olmütz), zo'n 45 kilometer noord-oostelijk van Vyškov, bevat zoveel modelnamen van Wisko, dat ik vermoed dat er vlak voor of na de Duitse inval in maart 1939 sprake is geweest van een overname of fusie.

Ocelové brusle
pro krasojízdu
vyrábí
ANT. SÁTORA, UH. OSTROH, Morava.

Nové, zák. chrán. brusle
mistrů
BRATŘI SLÍVŮ
jsou **pravé jediné**
se značkou **SLÍVA ORIGINAL**

Na skladě ve všech větších odborných obchodech.
Odmítněte napodobeniny!

Československá dělní konstrukce!
Československá světově známá ocel!
Československá poctivá práce!



Ik denk niet dat deze fabriek de Tweede Wereldoorlog heeft overleefd.

Voor een uitgebreider overzicht van de schaatsen van Wisko verwijs ik naar het forum van [verzamelkring De Poolster](#).

Niko Mulder

Reactie Marnix Koolhaas

Boeiende aanvulling van Niko op mijn verhaal! Het Tsjechische jubileumboekje uit 1981 prijkt ook in mijn boekenkast, maar ik acht het historisch minder onderbouwd dan het door mij genoemde boek van oud-hardrijdster Jarmila Stastna-Königova. Verder waag ik me liever niet aan een etymologische discussie over een taal die ik niet spreek, en die door vertaalcomputers nog altijd erg krakkemikkig wordt vertaald. Toch lijken veel Tsjechische bronnen het eens te zijn over de herkomst van het woord 'brusle' (en alle verbuigingen): dit in geen enkele andere Slavische taal voorkomende woord moet dus wel dankzij de reis van baron Rozmital en Sasek in 1466 van de plaatsnaam Brussel afgeleid zijn. Of de schaats-traditie zich in Tsjechië sindsdien ononderbroken heeft voortgezet is een andere vraag, maar het feit dat de 'Brusselaar' taalkundig heeft overleefd, doet dat wel vermoeden. Het laatste woord hierover zou vanzelfsprekend door een Tsjechische taalkundige gegeven moeten worden.

Schaatsen met kruis

Ik heb een paar schaatsen gekocht waarvan ik benieuwd ben wat de herkomst is.



Het zijn naar mijn idee schaatsen van het 'gewone' Friese model, maar met een heel opvallend uitgewerkte punt van het ijzer, namelijk een groot kruis. Dit kruis is duidelijk uit één stuk met het ijzer (dus niet op een later moment aangebracht).

Er is geen stempel of iets dergelijks te vinden en het is me nog niet gelukt om iets wijzer te worden.

Ik heb de schaatsen gekocht van iemand uit Alphen a/d Rijn. Na de koop heb ik hem uiteraard gevraagd naar achtergrondinformatie. Hij vertelde mij het volgende:



"Ik heb vroeger inboedels gekocht via notarissen van huizen die ontruimd moesten worden en daar komen ze vandaan; verder weet ik er niets van." Hij voegde er aan toe: *"Volgens mij*

komen de schaatsen bij een tuinder vandaan, ongeveer 30 jaar geleden?"

Oproep: ik wil graag inventariseren hoeveel en hoeveel soorten 'pastoorschaatsen' er bekend zijn. Willen bezitters van dit model mij informeren?

Alle Sterk – asterk@cs.com

Voor de pastoor van Volendam?

Van wie ik deze schaatsen gekocht heb weet ik niet meer, in ieder geval niet van een Poolsterlid of op een Poolsterveiling. Ik heb ze al meer dan 10 jaar in mijn bezit en het was mijn eerste paar bijzondere schaatsen.



Het verhaaltje erbij was dat ze mogelijk door de dorpssmid van Volendam gemaakt zijn voor de pastoor om hem zijn dankbaarheid te tonen.

De schaatsen hebben inderdaad de kleurstelling zoals je die aan de kust van het IJsselmeer vaker tegen komt, dus het zou goed kunnen.



Ze zijn niet gemerkt en totaal anders dan de schaatsen van Alle Sterk.

Matthy van Klaveren

De barmhartige schaatsenrijder

† over een aquarel en

pastoorschaatsen ...

Gered worden door Zijn barmhartigheid. Jezus kwam op schaatsen bij me, bleef staan OP ONBEVROREN WATER en trok me uit het wak. Alleen Jezus kan zo dichtbij komen en daar staan waar het water onbevoren is. Daarom kunnen we altijd aan Hem vastklampen en hoeven wij nooit te wanhopen.

Deze tekst werd meegegeven aan een aquarel, die werd gemaakt in augustus 1998 door broeder Vincentius, verblijvende in de Sions-abdij te Diepenveen.



Toen ik eind jaren '90 ('98 of '99) lid werd van De Poolster werd ik geconfronteerd met ongelofelijke schaatsen en één paar schoot mij bij het zien van deze aquarel weer te binnen. De zogenaamde 'pastoor-schaatsen' uit de collectie van René Diekstra. Een paar schaatsen voorzien van ... jawel, een KRUISJE.

Prachtige schaatsen en toeval of niet, gaande de jaren kwam ik nog vier paar tegen bij verschillende verzamelaars, die deze allen van één en dezelfde persoon hadden gekocht.

Eén verzamelaar vertelde dat de schaatsen later voorzien waren van een kruisje en de rest zou echt zijn!

Voor mij geen man overboord, want tegenwoordig huldigen we binnen De Poolster de uitspraak 'ook neppers zijn schaatsen'. Het oordeel vals of vervalst laat ik nu maar aan de lezer over.

Terug naar het begin van het verhaal.

De aquarel en de bijbehorende tekst deden mij besluiten contact op te nemen met deze Broeder Vincentius.

Na een verklarende inleiding vroeg ik hem naar de bron van inspiratie om juist deze aquarel te maken. Uit het daarop volgende gesprek begreep ik dat de door hem gemaakte aquarellen zeer persoonlijk zijn en dat deze broeder ten tijde van het maken van deze aquarel totaal geen kennis had van het bestaan van 'pastoor-schaatsen' en dit erg amusant vond.

Daarnaar gevraagd ontving ik een korte mail die inhoudelijk refereerde aan het gesprek. Een beknopte weergave:

'Als schaatsliefhebber is het onderwerp prachtig te verbeelden zeker als kind geboren in de Noordoostpolder waar ik op dit soort schaatsen het schaatsen heb geleerd.'

Mijn hoge noren vond ik niet zo geschikt om te gebruiken en heb om de uitstraling van eenvoud van de Friese doorloper juist dit soort schaatsen gebruikt om ook de eenvoud van de redder te accentueren. Het idee om een kruisje op de schaats te plaatsen is ingegeven puur en alleen uit het diepste van mijn hart en is voor mij de verbinding met het geloof en een teken van redding en verlossing.'

Uitgaande van de absolute integriteit van deze broeder wil ik nog even stil staan bij een paar toevalligheden die mij opvielen en mij inspireerden tot het schrijven van dit artikeltje.



Rond de tijd dat deze aquarel en tekst zijn gemaakt duiken schaatsen op die een kruisje hebben op de toon en komt het mooie boek van René Diekstra uit met als titel '*Glijdend door de tijd / Op bevroren water*'.

Expliciet daarnaar gevraagd gaf broeder Vincentius mij te kennen geen weet te hebben van het bestaan van schaatsen met een kruisje, noch van het voornoemde boek. Hij vond het een amusant toeval.

De vraag die nu bij mij is ontstaan, is: zijn deze toevalligheden een ongelofelijk wonderlijke samenloop ... Is er sprake van Wie (God?) heeft wie geïnspireerd of zou er meer aan de hand zijn?!

Ook mag het een wonder heten dat al de gevonden paren schaatsen, maar zeker de kruisjes op deze schaatsen, de behandeling die schaatsen over het algemeen krijgen zonder schade hebben overleefd. Of zou het juist er toe hebben bijgedragen dat sommige kruisjes er zichtbaar later op zijn gezet?

Ik denk dat ik/wij helaas wel nooit een antwoord zal/zullen krijgen op deze vraag, maar goed we houden de 'pastoorschaats' gewoon in ere en met een knipoog, ... daar zorgt het kruisje wel voor!

Ed Braakman

Zomerschaatsen in een Slowaakse ijsgrot

Zomerschaatsen: u kent het verschijnsel ongetwijfeld. Al een aantal jaren kunnen we 's zomers enkele weken zó van het strand in Thialf de schaatsen onderbinden. Wat weinigen weten is dat er in Europa een plek is waar we 's zomers ook op natúúrijs kunnen schaatsen. Of eigenlijk, konden. Want sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw is het niet meer toegestaan om in de wonderschone Slowaakse ijsgrot bij Dobsina de schaatsen onder te binden. Maar tientallen jaren lang was die ijsgrot hét centrum van 's zomers ijsvermaak.

Ijsgrotten vind je overal ter wereld, maar de ijsgrot die in 1870 op zo'n 50 kilometer ten zuiden van de destijds Hongaarse stad Poprad ontdekt werd, behoort tot de grootste en mooiste ter

wereld. Het totale ijsvolume in de 1500 meter lange grot bedraagt ca. 125.000 m³: goed voor meer dan 100 miljard ijsblokjes! De grot ontstond zo'n 250 miljoen jaar geleden tijdens het midden-Trias door de eroderende werking van een onderaardse rivier in de kalkstenen grond.

De smalle ingang van de grot ligt op 970 meter hoogte aan de Noordzijde van de berg Duca, waardoor er 's winters ijskoude lucht de grot in stroomt. De warmere zomerlucht is niet in staat om de temperatuur in de grot ver boven het vriespunt te brengen: de enorme ijsmassa werkt als een gigantische koelinstallatie. Door de per seizoen veranderende luchtstromen, bevriest het binnensijpelende water in prachtige ijssculpturen. De ijsmassa's zijn tot 27 meter dik, en zijn net als een gletsjer permanent in



Ingekleurde foto van K. Divold uit 1897

beweging. Na zo'n 2000 jaar heeft al het ijs zich 'ververst'.

Duivels ijspaleis als trekpleister

Bij schaaпsherders was al lang bekend dat er een mysterieus 'koud gat' in de berghelling zat. Uit angst dat hier de duivel woonde, durfde lang niemand de spleet in te gaan. Pas in 1870 betrad de Hongaarse mijnningeиeur Eugen Ruffinyi met twee collega's als eerste de grot. Na de ontdekking van de ijsmassa's was direct duidelijk dat dit unieke natuurmonument grote toeristische potentie bezat. Al een jaar later konden de eerste bezoekers langs provisorische trappen een klein deel van de grot bezoeken. Al snel werd er aan de voet van de berg een hotel gebouwd. In 1881 werd, uniek voor die tijd, zelfs elektrisch licht in de grot aangelegd.

Grootheden uit de hele wereld kwamen naar Dobsina om met eigen ogen het wereldwonder te aanschouwen. Onder hen de Oostenrijkse aartshertog Karel Lodewijk, voor wie in 1890 bij kunstlicht een uniek concert werd gegeven. Ook de beroemde Noorse poolonderzoeker, skiër en diplomaat Fridtjof Nansen bezocht in 1910 de grot.

De Hongaarse journalist en kunstschaatser Miklos Marko zag als eerste de schaatspotentie van de grot en organiseerde in 1893 het eerste 'zomerschaatsfeest'. Wekenlang was Marko met een ploeg ijskokers bezig om een

horizontale ijsvloer van 40 bij 60 meter uit te hakken. Vanuit Budapest kwamen op 16 juli 1893 meer dan honderd leden van de Boedapester ijsclub naar de ijsgrot om aan het eerste zomerschaatsfestival mee te doen. Tijdens het festival gaven 32 kunstrijparen een demonstratie, muzikaal bijgestaan door violist Lajos Radics. Het feest ging de hele nacht door, want de enige manier om warm te blijven in de letterlijk ijskoude grot was door in beweging te blijven. Het hotel was veel te klein om iedereen te herbergen. Het succes van het eerste zomerschaatsfeest was zo groot, dat het een jaarlijkse traditie werd. Bovendien werd de ijsvloer voortaan het hele jaar onderhouden, zodat schaatsliefhebbers elke zomer- of winterdag in de grot konden schaatsen.

Dankzij grafisch kunstenaar Laszlo Bellony beschikken we over een prachtige impressie van het eerste zomerschaatsfeest uit 1893. Zijn tekening, waarop we initiator Miklos Marko rechts met een trompet zien afgebeeld, is jarenlang gebruikt als



prentbriefkaart. In 1897 maakte fotograaf K. Divold als eerste een ingekleurde foto van een schaatsfeest. Het hoogtepunt van de grafische ijsgrotkunst is zonder twijfel een olieverfschilderij van drie bij anderhalve meter dat in 1905 door A. Fejer werd gemaakt in opdracht van baron Denes Andrassy. Het kunstwerk was één van de hoogtepunten bij een wintertentoonstelling in het Boedapestse Museum van Schone Kunsten. In het communistische Tsjecho-Slowakije hing het schilderij op het ministerie van Landbouw. Na de val van de muur en de zelfstandigheid van Slowakije in 1993 raakte het schilderij kwijt en is nog altijd spoorloos.



*Schilderij van A. Fejer uit 1905
Zie ook: achterzijde omslag*

Zomertraining brengt succes

Eén van de eerste kunstrijdsters die volop profiteerde van het zomers in de Dobsina-grot, was de uit Boedapest afkomstige Lily Kronberger. Als 15-jarige werd ze in 1906 op het eerste WK voor vrouwen zesde. Twee jaar later volgde ze de beroemde Britse Madge Syers op als wereldkampioene, en zou die titel liefst drie keer prolongeren. Bij haar laatste wereldtitel in 1911 was Kronberger de eerste kunstrijdster die haar kúr op muziek

reed. Een ideeetje dat ze had opgedaan tijdens het zomersfeest in de ijsgrot? In 1912 werd Kronberger als wereldkampioene opgevolgd door haar landgenote Opika von Méray Horváth, die ook in 1913 en '14 wereldkampioene werd. Door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog kwam er een einde aan de unieke Hongaarse succesreeks, waar de zomertrainingen ongetwijfeld aan hebben bijgedragen. Als gevolg van de Eerste Wereldoorlog kwam er een einde aan de Oostenrijks/Hongaarse dubbelmonarchie en werd de ijsgrot onderdeel van het nieuwe land Tsjecho-Slowakije. Door slecht onderhoud en de warmte van de elektriciteitskabels en de verlichting, ging de staat van onderhoud van de ijsgrot snel achteruit. Na de Tweede Wereldoorlog werd de toegang tot de grot beperkt, en kwam er een einde aan de schaatsfeesten. Toch werd er door kunstrijdsters nog enige jaren getraind. Onder hen de in 1936 in Boedapest geboren Karol Divin, die na de oorlog voor Tsjecho-Slowakije uitkwam en voor zijn nieuwe vaderland in 1958 en '59 Europees kampioen werd. Divin zocht na de Winterspelen van 1960 in het Amerikaanse Squaw Valley (waar hij zilver won) asiel in Canada en werd daar trainer. Hij woont nu in Surrey, waar ik hem op wist te sporen. Hij was verrast toen ik hem belde en hem vroeg naar zijn trainingen in de jaren vijftig in de Slowaakse ijsgrot.

"Ik herinner me nog goed dat we daar elke zomer trainten." vertelde Divin

me aan de telefoon. *“Elk jaar was het weer een heel gedoe omdat we speciale vergunningen moesten aanvragen. We trainden steeds twee dagen achtereen, waarna het ijs op de derde dag opnieuw geprepareerd moest worden. Vooral het egaal houden vergde veel tijd, maar verder was het prima ijs om te trainen. Pas in 1953 kwam er bij Praag een overdekte ijshal, waar het hele jaar getraind kon worden en gingen we niet meer naar de grot. In 2008 ben ik er nog een keer als toerist heengegaan. Op de plek waar we in de jaren '50 trainden, lag nu een ijsberg van zo'n acht meter hoog. Zoveel ijs was er dus in een halve eeuw aangegroeid.”*

Eigen waarneming

Vorige zomer bezocht ik zelf de ijsgrot. Vanaf een parkeerplaats liep ik zo'n half uurtje stevig klimmend en zwetend door een weelderig bos, om dan ineens een koude luchtstroom te voelen nog voordat je de ingang van de grot kan zien. Na een kaartje gekocht te hebben daalde ik een lange trap af om in de vrieskou de eerste immense ijsformaties te zien. Wat een fascinerend gezicht! Nog intrigerender was de gedachte dat zo'n honderd jaar geleden hier dagelijks schaatsliefhebbers afdaalden om beneden in de

'Grote Hal' hun ijzers onder ter binden. Natuurlijk is het jammer dat deze unieke vorm van ijsvermaak door het belang van natuur en milieu (er overwinteren onder andere twaalf vleermuissoorten in de grot) niet langer is toegestaan. Toch kost het weinig moeite om je beneden in het feeëriek licht voor te stellen hoe dat decennialang gegaan is. Als het zou mogen, zou je zo je schaatsen onder kunnen binden en weggrijden. In juli op natuurijs in een Slowaakse ijsgrot.

Marnix Koolhaas

PS: de Dobsina-ijsgrot is tegenwoordig slechts toegankelijk van mei tot september. Googlen op 'Dobsina' levert talloze mooie foto's en filmpjes op.

Literatuur: de enige Engelstalige publicatie is *The Dobsina Ice Cave* uit 2010.



De Dobsina-ijsgrot in 2012

Dreggen van de Y.I. (Y.H.N.)

Met het risico dat de verhalen over de soorten dreggen gaan vervelen stuur ik toch nog een paar foto's van de dreggen die in 1913 door de IJsbaanclub Ilpendam zijn



aangeschaft. Vier stuks voor f 8,- De maker van het ontwerp en de naam van de leverancier zijn niet bekend. De houten bollen (peren) en de daarin opgenomen dregjes - circa 10 cm -



komen sterk overeen met het model van Van Ruerlo Holst, zoals afgebeeld in *Kouwe Drukke* 46 op pagina 27. Op de peren zijn netjes geschilderd de initialen van de IJsbaanclub, die een afdeling was van de IJ.H.N. (IJsbond Hollandsch Noorderkwartier).

De dreg van meester Boes

Uit krantenberichten van einde 19e eeuw blijkt dat het ontwerpen en gebruiken van dreggen sterk in de belangstelling stond. Ik had nog een paar artikeltjes uit streekkranten van 1880, die alleen al door het taalgebruik interessant zijn. Het betreft de *Purmerender Courant* en *Nieuwe Purmerender Courant*.

Citaten:

'... omtrent de uitvinding van onze stadgenoot den heer J. Boes de algemeene aandacht trok, kunnen wij nog melden dat de dreg met bijbehorenden toestel geborgen wordt in een koperen of blikken koker van 3 decimeter lengte en ongeveer 3 centimeter wijdte, en dat het gehele werktuig, in geval de drager er van zich tot redding van een drenkeling te water begaf, dienen kan om eerstgenoemde zelf voor verdrinken te behoeden.'

Dan volgen in die krant de afschriften van brieven van burgemeesters van Purmerend, Ilpendam en Landsmeer waarin zij het ontwerp prijzen en er een aantal bestellen *'... voor de beambten van politie.'*

De voorzitter van de Maatschappij tot redding van Drenkelingen schrijft ook

aan J. Boes een brief vol lof, die eindigt met *'Het zal den Maatschappij aangenaam zijn ter completeering van hare verzameling op dit gebied een exemplaar van U te ontvangen, waarvan de kosten U gaarne zullen worden vergoed.'*

Dan de verslagen van het gebruik: *'... hij riep de veldwachter (van IJpendam) wien het gelukte den drenkeling door de pas uitgevonden dreg op het droge te brengen.'*

Krommenie: *'Door het verschrikkelijk gillen der vrouw schoot de brugwachter toe, met de nog te weinig bekende dreg van den heer J.*

Boes, hoofdonderwijzer te Purmerend; tegelijkertijd werd het water door een bliksemstraal verlicht, zoodat de brugwachter de dreg uitwierp en het genoeg mocht smaken een vrouwelijk menschenleven te redden.'

In hetzelfde verslag:

'Eere aan den ontwerper der gemakkelijke en doelmatige dreg, die niet te veel voor brug-, sluiswachters en politie kan worden aanbevolen. Beter zou het zijn voor den uitvinder der dreg een medaille te slaan, dan voor die der Krupp-kanonnen.'

Ben Treijtel

Combinoren uit Wons

Het paar combinoren op de afbeelding is gemaakt door Keimpe en Jeen Roedema uit Wons. Dit leid ik af uit het messingplaatje op het hout met de letters K.J.R.



Dit type schaats is in 1895 ontwikkeld naar een Noors model (de stalen noor met buizen) door Marten Kingma en Y. Rodenhuis. Zij waren destijds prominente schaatsers en trainden in Noorwegen tussen 1890 en 1900. Hun model werd in productie genomen door Minkema in Oosterlittens en de firma Gorter uit Zwolle.

Lex Haag reed op de Olympische Spe-



De Rodenhuis-Kingmaschaats van Minkema uit Oosterlittens

Bron: catalogus (circa 1900-1910) van het Fries Scheepvaartmuseum in Sneek

len in St. Moritz in 1928 ook op combinoren van Minkema. Deze liggen nu in Hindeloopen in 't Eerste Friese Schaatsmuseum.

De geschiedenis van de Rodenhuis-Kingmaschaats is eerder uitgebreid besproken op pagina 31-32 van *Kouwe Drukke* 8. Eveneens te raadplegen op www.verzamelkringdepoolster.nl

Teun Wanink

Josef Rössler - Ořovský

29 juni 1869 - 17 januari 1933

Met genoegen heb ik weer een stukje van Marnix gelezen over de 'Brusselaars van Martina'. Ik mis de stukjes in de *Schaatssport*, gelukkig is daar de *Kouwe Drukke* ...

In het verhaal van Marnix dook voor mij ineens een bekende naam op: Josef Rössler – Ořovský¹. Ik heb hem, doordat er ook filatelistisch materiaal over hem bestaat, al eens nagetrokken. Ik vond toen op de site van de Tsjechische zeilclub² (die hij ook opgericht heeft), dat hij de naam Ořovský als schuilnaam gebruikte voor zijn sportactiviteiten, omdat het voor studenten in het Oostenrijks-Hongaarse rijk verboden was om te sporten, ook al was hij een goede student. Het woord Ořovský is overigens afgeleid van 'Ross' (in het Duits) wat in de vertaling naar het Tsjechisch 'oř' wordt. Marnix gaf aan dat hij door Ořovský toe te voegen ook de Tsjechisch sprekenden aan zich bond. Wellicht is het een combinatie van beiden. Maar er is meer interessants te vertellen over Josef.

Van alle markten thuis

Josef was een omnivoer in sporten; zeilen, roeien, kanoën, bandy, hockey, voetbal, tennis, tafeltennis, atletiek, schermen, skiën en natuurlijk schaatsen zijn de sporten waarin hij actief was betrokken bij de oprichting van clubs, organisaties en competities.

Ook speelde hij een rol bij de oprichting van de scouting. Hij was niet alleen bezig als sporter, maar ook de eerste scheidsrechter in het voetbal in Tsjechië.



Ik kwam achter zijn band met schaatsen door een eerste-dagenvelop. (Zie de detailafbeelding hiernaast.)

Samen met klasgenoten richtte hij in 1881 al op 12-jarige (!) leeftijd de 'Bruslařský klub' op. Dat wijkt af van Marnix' verhaal. Die noemt 1889 als startdatum. In de winter van 1887 bestelde Josef echter al schaatsen voor de schaatsclub, dus ik vermoed in ieder

geval een eerdere oprichtingsdatum. Wie het weet, mag het zeggen.

In 1892³ deed hij mee aan wedstrijden in Wenen (Europese Kampioenschappen! Met 4 deelnemers!?) Hij werd niet in de uiteindelijke uitslag opgenomen. De uitslagen: 1/3 mijl: 1.22,0 (4e), één mijl niet gefinisht en drie mijl 14.50,0 (4e).

Olympisch vuur

Later vond ik nog meer filatelistisch materiaal. Hieruit bleek dat zijn invloed ook doordrong in de Olympische wereld. Doordat hij in een tijd leefde waarin Tsjechië zich samen met

Slowakije vormde tot Tsjecho-Slowakije en in 1918 zelfstandig werd (en overigens in 1938 al weer bezet door Nazi's en later door Sovjet-troepen) zette hij zich ook vóór die tijd al in voor zelfstandige Tsjechische sportorganisaties. Samen met professor Jiri Guth, die al bij het oprichtingscongres in Parijs in juni 1894 benoemd werd tot een van de eerste twaalf leden van het Internationaal Olympisch Comité, heeft Ořovský het Tsjechisch Nationaal Olympisch Comité opgericht. Dit was – voorlopig in 1899 en permanent in 1900⁴ – het eerste Nationale Olympische Comité in de wereld. Bijzonder, omdat Tsjechië toen nog onder het Oostenrijks-Hongaarse Rijk viel. Mede dankzij zijn inspanningen deden Tsjechische atleten ook als apart land mee aan de Olympische Spelen in Stockholm in 1912! Het filatelistische roodstempel (afb. 2) geeft nog meer interessante achtergronden over deze zeer invloedrijke man in de Tsjechische en Olympische sportwereld. Hij was namelijk één van de initiatiefnemers van de Internationale Wintersportweek in Chamonix. Pas op 25 mei 1925⁵, tijdens het IOC-congres in Praag, besloot het IOC

officieel om naast de Zomerspelen ook Olympische Winterspelen te houden. Tijdens een volgende sessie van het IOC, begin mei 1926 in Lissabon, werd de Wintersportweek in Chamonix in 1924 met terugwerkende kracht benoemd tot eerste Olympische Winterspelen, overigens met slechts twee (Nederlandse!) stemmen tegen.

Gedeelde passie

Leuk is ook om op te merken dat ik nog een hobby deel met onze Josef: hij was ook een fervent postzegelverzamelaar en lid van de oudste filatelistische club. Gezien de oprichtingsdatum daarvan (1887), zou het me niet verbazen als hij ook daarbij als grondlegger betrokken is geweest. Ik heb daar echter niets van terug kunnen vinden.

Toevalstreffers

In 1999 werd hij om zijn verdiensten benoemd tot sportofficial van de eeuw. De Tsjechische PTT gaf een postzegel (afb. 3) en eerstedagenvelop uit om daarmee het 100-jarig bestaan van het Tsjechisch Olympisch Comité te herdenken. Wat een geluk, want daardoor heb ik veel meer geleerd over de Tsjechische en Olympische sportgeschiedenis.



Dat hij ook skiën heeft ingevoerd berust eigenlijk op toeval. Hij bestelde in Noorwegen een catalogus over schaatsen en kreeg ook die van ski's toegestuurd. Jammer dat op zijn grafombe (afb. 4) nu wel ski's prijken, maar geen schaatsen. Het feit dat hij in 1924 medeoprichter van de FIS (Internationale Ski Federatie) was en dat dat hem er toe bracht de Internationale Wintersportweek te bedenken, zal er meer mee van doen hebben. Zijn graf ligt op de zeer interessante Vyšehradbegraafplaats in Praag, waar onder andere ook componisten Smetana (van het beroemde werk de Moldau, die door Praag stroomt) en Dvořák liggen. Deze staatsbegraafplaats met prachtige praalgraven is een aanrader voor lezers die Praag bezoeken.

Caroline van Staaveren

¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Rössler-Ořovský

<http://www.joesaman.estranky.cz/clanky/Josef-Rössler-Ořovský.html>

<http://www.horydoly.cz/lyzari/prvni-sjezdovka-byl-vaclavak.html>

² www.cyk.cz

³ www.schaatsstatistieken.nl

⁴ www.olympic.cz/front/text/static/10

⁵ <http://www.noc100.nl/cms/showpage.aspx?id=10008>; Ik ben echter ook tegengekomen dat in 1925 de wintersport week erkend is als eerste olympische winterspelen. Daarnaast natuurlijk benieuwd wie die Nederlandse tegenstanders waren.



Column Jan de Wit



Crisis in schaatsland

De winter 2012-2013 gaat de boeken in als crisiswinter. Het vriest al bijna twee weken. Iedere ochtend kijken we hoopvol op de thermometer. Het kwik bevindt zich consequent onder de nul. Maar schaatsijs? Ho maar! In crisistermen: het aandeel natuurijs is diep gekelderd. Het is bijna niets meer waard en blijkt gebaseerd op sneeuwijs. Dat is een uitermate onbetrouwbaar fundament. De draagkracht is dermate gering dat zelfs zeer ervaren en door de wol geleverde ijsmeesters in het bijzijn van radioreporters door het ijs zakken. Tot voor kort genoot ons nationale natuurijs internationale waardering als een betrouwbaar en hard ijs. Die tijd is voorbij. Ons ijs is gedevalueerd tot een zacht en onbetrouwbaar product, waar de schaatsers geen heil meer in zien. Hoewel de crisis nog jong is, staat er al een leger werkloze toerschaatsers aan de oevers van plassen en vaarten. De onrust neemt beangstigende vormen aan. Alom klinkt de roep om overheidsingrijpen. De regering moet maatregelen nemen om de ijsaangroei te stimuleren. IJstransplantaties lijken onontkoombaar. Het nog prille kabinet staat voor zijn eerste krachttoer. Na een ingelast regeringsberaad op hoog niveau wordt Marnix Koolhaas opgedragen om in de krochten van het Instituut voor Beeld en Geluid op zoek te gaan naar beelden waarmee de

onrustige meute gekalmeerd zou kunnen worden. De door Marnix opgediepte kleurenfilmflitsen van de hel van '63 geven de bekende zwart-wit beelden een nieuw tintje. Met diep respect zuigen we de getuigenissen van de drie helden op, maar na de aftiteling staan we weer midden in de crisis. Marathons worden afgebroken; schaatsen op asfalt blijkt zelfs voor de stoere mannen van het natuurijs te veel gevraagd. Geheel in lijn met het crisisscenario wordt een toertocht halverwege de dag afgeblazen om te voorkomen dat Nederland massaal door het ijs zakt. Het N-woord duikt op. De term natuurijs is opeens taboe. Zoals in iedere crisis zijn er ook nu onverbeterlijke optimisten. De leden van de HLSK (de Hollandse Langetocht Schaats Klub) hanteren een geheime website om over onverantwoord dun, sterk gedevalueerd ijs toch lange tochten te kunnen maken. Met hun drijfbrugzakjes hopen ze het hoofd boven water te houden. Met hun verhalen brengen ze het leger van werkloze toertochtschaatsers echter in de verleiding zich aan onverantwoorde risico's bloot te stellen. Toch daagt er licht aan het eind van de tunnel. Gerrit Hiemstra laat in het achtuurjournaal de temperatuur oplopen tot waarden dicht bij plus 10. Dat waardeloos ijs verdwijnt als sneeuw voor de zon. Vol vertrouwen gaan we de dooiperiode in en wachten geduldig op zwart, glad, bikkelhard ijs, waarmee we de crisis kunnen vergeten.



Oud en nieuw kruisje

Tijdens onze redactievergadering kwam een mailtje van Kurt Cerstiaens ter sprake. Hij had onderzoek gedaan naar datums op de keerzijde van Elfstedentochtkruisjes. Kurt zocht bevestiging van zijn theorie dat er pas na 1954 een datum in het kruisje werd geslagen. In het verleden was ik daar ook al eens mee bezig geweest, maar was er toen ook niet helemaal uit gekomen. Ik besloot nu om een aantal vragen voor te leggen aan Koninklijke Begeer, de producent van de kruisjes. Antwoorden op de vragen over de oude kruisjes kwamen er bijna niet, omdat het bedrijf veelvuldig in andere handen is overgegaan en het papieren archief daarbij verloren ging.

Wel werd ik uitgenodigd om een bezoek te brengen aan het bedrijf en daar maakte ik graag gebruik van. Nu zijn ze volop bezig met de nieuwe



draaginsignes en linten omdat het Elfstedenkruisje voortaan als een officiële onderscheiding 'Nederlandse Particuliere Organisaties' geldt, voor een uitzonderlijke sportprestatie. Concreet betekent dit dat ieder die de Elfstedentocht heeft volbracht een insigne mag dragen en een uitreikersersel krijgt uitgereikt, zo is op de website van de Elfstedenvereeniging te

lezen. Als een van de eersten kreeg ik dit insigne ook te zien, net als het nieuwe kruisje dat bij de eerstvolgende tocht wordt uitgereikt. Het kruisje is vernieuwd omdat de vereniging bij het 100-jarig bestaan 'Koninklijk' is geworden en het bestuur dit ook graag terug wilde zien in de onderscheiding. Mijn bezoek werd afgesloten met een rondgang over de productie-afdeling. Daar heb ik nog even een foto gemaakt van een aantal stempels van



de oude kruisjes. Inmiddels heb ik ook al een aantal keren contact gehad met Kurt en wij willen proberen om voor de volgende *Kouwe Drukke* over dit onderwerp een artikel te schrijven. Wij verzoeken alle verzamelaars die exemplaren hebben van kruisjes uit 1963 of van kruisjes uit 1954 en daarvoor, om contact met ons op te nemen. Zo kunnen wij onze theorie toetsen of misschien zelfs een nieuwe ontwikkelen.

Matthy van Klaveren / Kurt Cerstiaens

Met dank aan Koninklijke Begeer

Bron: website Vereniging De Friesche Elfsteden

Damesschaats tussen sierbestek

Dé plek om je als fabrikant te profileren was vanaf het midden van de 19^e eeuw een grote internationale tentoonstelling. Dat realiseerde James Howarth zich donders goed. Bij de vroegste mondiale exposities in Londen 1851 en Parijs 1855 won hij eerste prijzen voor de uitzonderlijke kwaliteit van zijn gereedschappen. Hij werd in 1856 zelfs verkozen tot erelid van de *Universal Society* op dit gebied.

Toch moet het Howarth, die ook schaatsen maakte, hebben gestoken

dat Marsden Brothers, een collega uit Sheffield, in 1851 aan de haal ging met alle lof en eer voor hun zwanenschaatsen voor koningin Victoria en prins Albert.



*Zwanenschaats voor koningin Victoria
Marsden Brothers, Sheffield, 1851*

The official book of Figure Skating-USFSA

Prize Medal of the Exhibition, 1851. JAMES HOWARTH, Class 21.

JAMES HOWARTH,
BROOM SPRING WORKS,
BATH STREET, FITZWILLIAM STREET, SHEFFIELD;
MANUFACTURER OF
ENGRAVERS', CARVERS', PRINT CUTTERS', DIE SINKERS',
SILVERSMITHS', TURNERS', BOOKBINDERS', CARPENTERS',
COOPERS', GARDENERS', AND EVERY VARIETY OF
EDGE TOOLS
AND
JOINERS' TOOLS,
SHOE, CORK, CURRIERS', TANNERS', SKINNERS' AND
SADDLERS' KNIVES,
Manufactured upon Practical and Scientific Principles, special regard
being paid to Temper.

HAND HAMMERED STEEL,
DRAWN TO ANY GAUGE.
PRIZE MEDALS
AWARDED FOR SUPERIOR
QUALITY OF
EDGE TOOLS,
Great Exhibition of all
Nations, 1851, and
Paris Exhibition, 1855.

J. HOWARTH has also been presented with the Special Medal of
Honour by the Universal Society of Arts and Industry, London, for the
superiority of his Goods as Exhibited in Paris, 1855.

No Goods purporting to be JAMES HOWARTH'S Manu-
facture are Genuine unless Stamped with his

CORPORATE MARK,
To imitate which is Felony, being his own Initials, surmounted
with the Arrow Head.

161

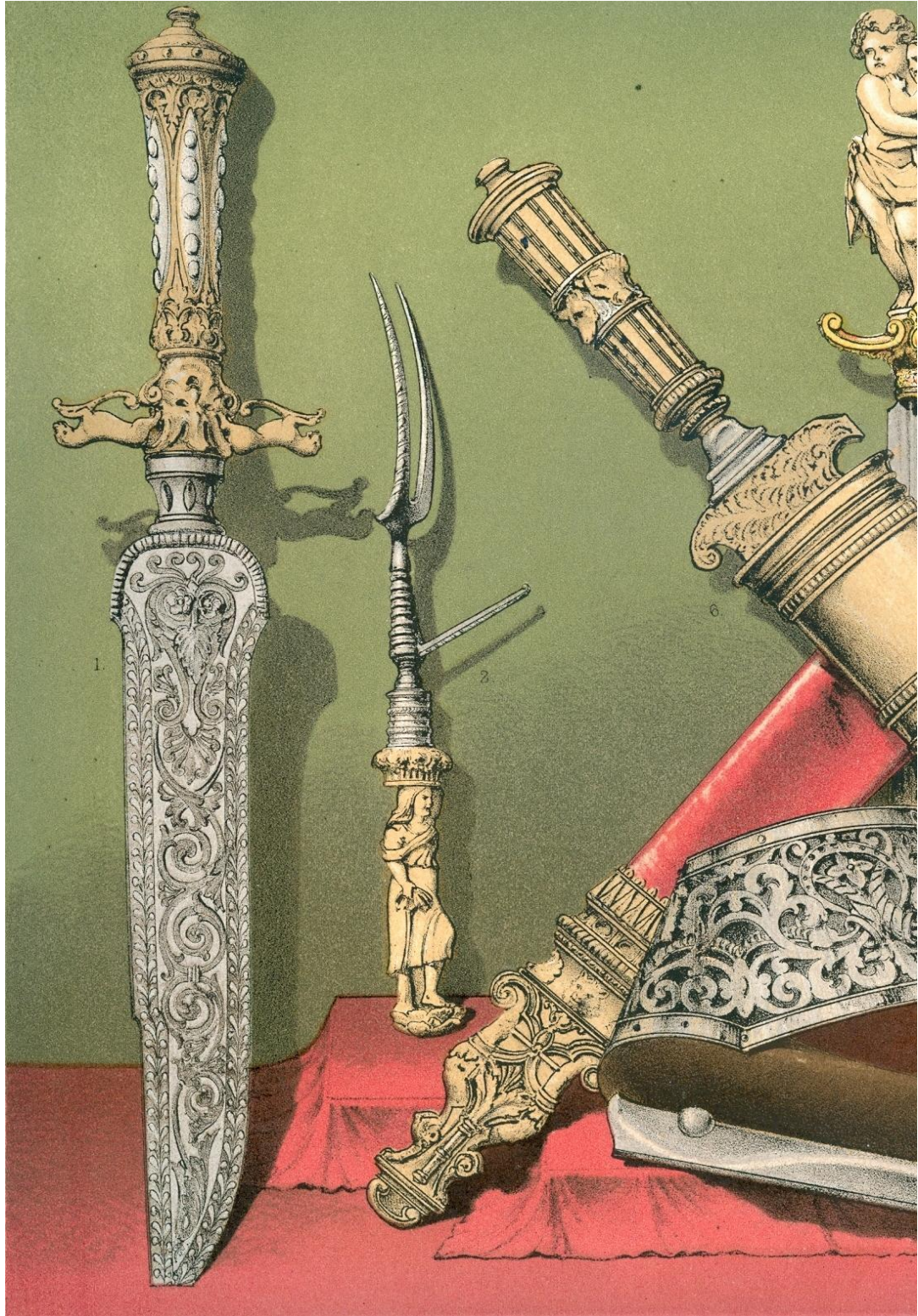
*Advertentie van James Howarth, c. 1860
Databank Ed Braakman*

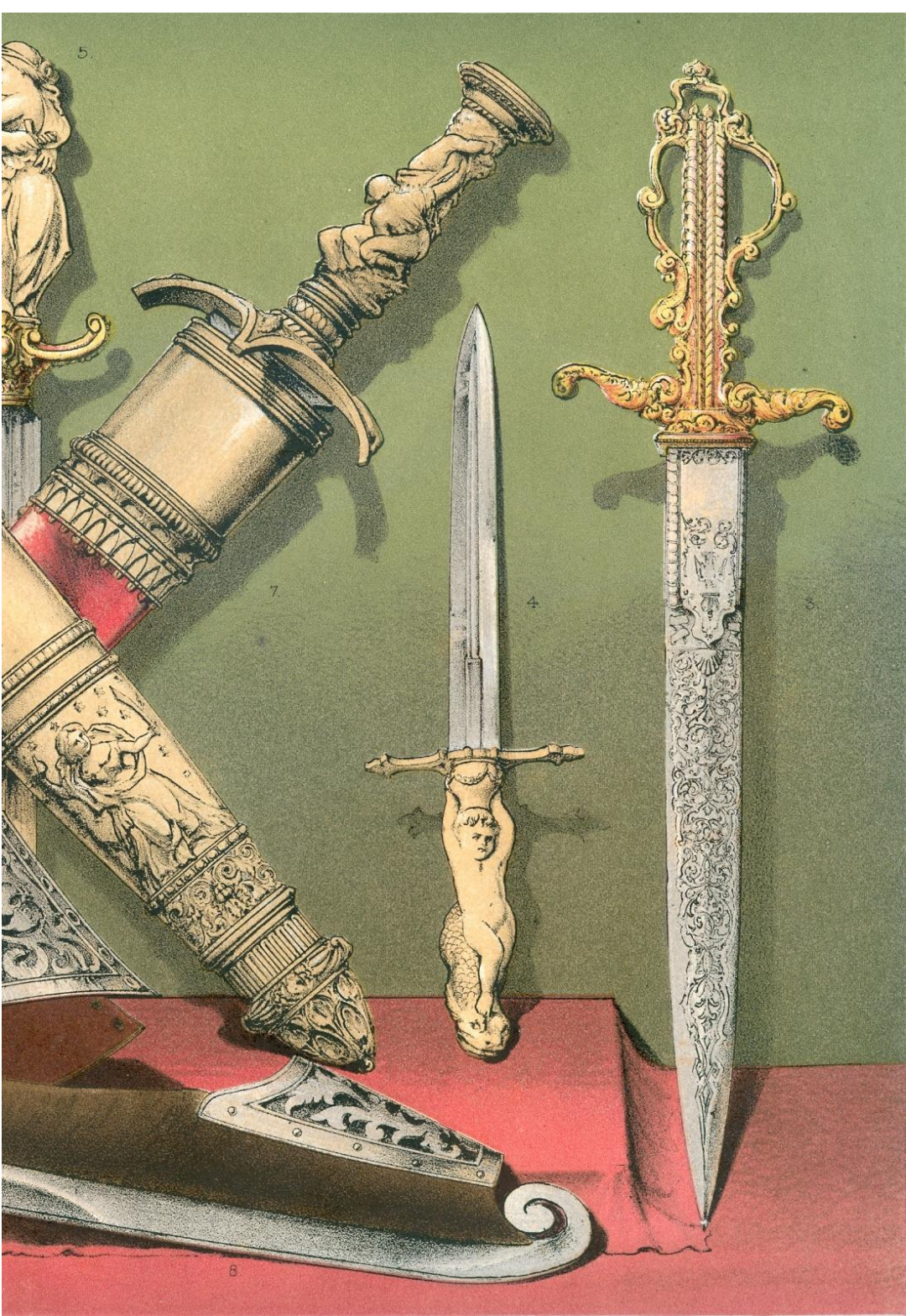
Bij de derde grote internationale tentoonstelling in 1862, opnieuw in Londen, kwam Howarth zelf met een pronkschaats op de proppen. Hij koos voor een eenvoudiger type met platte krul, voorzien van prachtige voet- en hielkappen. Het vakmanschap, dat hij in de loop der jaren razendsnel had opgebouwd, straalde er van af.

Bliksemcarrière na kinderarbeid

In 1823 ging James Howarth – hij was nog maar twaalf – mee als hulpje naar de fabriek van Mitchel Brothers, waar zijn vader werktuigen maakte.

Nog geen tien jaar later was hij er al opzichter en in 1835 durfde hij het aan om samen met Henry Taylor een eigen bedrijf te beginnen. Dit compagnonschap zou tot 1842 stand houden; daarna ging Howarth alleen verder. Na





de tentoonstelling van 1862 zouden zijn zonen in het bedrijf komen.

De firma maakte allerlei soorten 'edge tools', werktuigen die grotendeels van ijzer, maar op het scherp van de snede van staal waren gemaakt. Aanvankelijk alleen voor de binnenlandse markt, maar later ook voor export naar Canada, Australië en China. De Britten zaten immers overal. Vrijwel al hun producten werden voorzien van het



merkteken met een pijl boven de initialen J.H.

In 1884 verscheen de vierde geïllustreerde catalogus van Howarth. Vijftig pagina's boordevol met honderden artikelen,

waaronder 29 schaatsen. De pronkschaats uit 1862 zat er echter niet meer bij. Veel van Howarth's

modellen zijn uiteindelijk in handen van Poolsterverzamelaars terecht gekomen. Teveel om hier allemaal af te beelden. Daarom verwijs ik voor een completer overzicht naar www.verzamelkringdepoolster.nl.

Zilverbrokaat en andere opsmuk

In het overdadig uitgevoerde *Masterpieces of Industrial Art & Sculpture at the International Exhibition 1862*, drie kloeke boeken met in totaal meer dan 300 steendrukken op groot formaat, prijkte Howarth's pronkschaats tussen het bont opgemaakte sierbestek van zijn concurrenten (zie middenpagina). Een ereplaats voor een kunstzinnig uitgevoerd object, met voetkappen die aan zilverbrokaat doen denken, en een zijgeut die slechts als pure opsmuk diende, maar de schaats absoluut een gestroomlijnd uiterlijk gaf.

Niko Mulder

Bron voor info James Howarth:
www.popularwoodworking.com



*Kunstschaatsen met ingelegd koper
Howarth & Sons, Sheffield
Collectie Frits Locher*

Reacties op Kouwe Drukke 46

Het vorige nummer is door veel lezers positief ontvangen: 'Voor elk wat wils' en 'Heerlijke lectuur!' om eens een paar kreten te noemen.

Spark nog lang niet nostalgisch

'Die Scandinavische stepslee zag ik stomtoevallig terug tijdens een rondje zappen op de tv. Iemand was op weg naar de noordpool en landde op het vliegveld van Spitsbergen. Net buiten het vliegveld stond een groot aantal van die sleetjes kris kras door elkaar in de sneeuw geparkeerd.'

Ernst Berends kan bovenstaande reactie van Jan de Wit uit eigen ervaring onderschrijven: *'De spark is nog steeds volop in gebruik in het hedendaagse Noorwegen. Zeker voor de ouderen een uitkomst op de gladde wegen en trottoirs. Werkt als een soort rollator in feite. Vorig jaar februari in de hoofdstraat in Lillehammer bijgaande foto gemaakt, gewoon bij Intersport nieuw te koop, van het merk **Rapp**, een kinderspark voor 1449 en een damesspark voor 1599 Noorse kronen.'*

Westlandse houtjes gedemonteerd?

Jan de Wit vraagt zich af *'of bij die Westlandse schaatsen de ijzers totaal zijn weggeroest en het hout is overgebleven. Zouden die ijzers niet gewoon gedemonteerd zijn om ze ergens anders voor te gebruiken, waarna de houtjes bij het afval terecht kwamen?'*

De roestsporen wijzen volgens ons op het tegendeel, Jan.



Maker H-schaats niet getraceerd

'Ik heb alleen van Teun Wanink een reactie gehad', schrijft Simon Verschueren. 'Teun dacht in eerste instantie, gezien de vorm van de schenkel en de voetstapel dat het een Scandinavische schaats kon zijn. We hebben daar over gepraat, maar bij nader inzien past dit ook weer niet vanwege de hakbevestiging, namelijk een driepuntige schroef. Dus ben ik nog steeds op zoek.'

Redactie



IJswegenkaarten (15)

Terreinkaart Alblasserwaard

'Terreinkaart der Alblasserwaard, uitgegeven door den "Ijsbond Alblasserwaard" ten behoeve van schaatsenrijders. De met dik blauw aangegeven wateren zijn de meest gebruikelijke ijswegen van de waard. Deze kaart is door eene commissie uit den bond zoo volledig mogelijk samengesteld, evenwel stelt de bond zich niet verantwoordelijk voor eventuele fouten of onvolledige opgaven.'

Deze tekst staat bovenaan de kaart en geeft prima weer waar de kaart voor bedoeld is en wat er op de kaart te zien valt. De kaart werd uitgegeven in 1896 en is gedrukt door Lith. v. Kühn & Zoon uit Rotterdam. De schaal is 1:50.000. De kaart is uitgevoerd in licht- en donkerblauw, rood en oranje. Kortom de kaart is heel duidelijk en goed bruikbaar. Uit de tekst kan worden afgeleid dat de kaart van de



Krimpenerwaard als voorbeeld heeft gediend. Zo staat bij de 'Mededeelingen' vermeld dat de overstappen hier niet zijn aangegeven. Dit is op de kaart van de Krimpenerwaard wel gedaan. Voor de handwijzers gebruikt men hetzelfde teken en ook de veren over de Lek en Merwede staan aangegeven. Op deze kaart worden ook de aanlegsteigers van de 'Stoombootdienst op de Lek' en de aanlegsteigers aan de Noord en Merwede van de Stoombootvaart vanuit Rotterdam op Gorinchem aangegeven. Er zal vanuit Rotterdam belangstelling geweest zijn om de schaatsen onder te binden in de Alblasserwaard. Een advertentie uit het *Rotterdamsch Nieuwsblad* (zie afb.) vertelt ons dat de kaart verkrijgbaar is bij IJscub Kralingen en omgeving en bovendien staat de prijs van f 0,50 vermeld. Sportieve Rotterdamers gingen dus niet alleen naar Gouda voor stroopwafels of een Goudse pijp, maar ook de Alblasserwaard in om te toeren. Mij zijn geen verhalen bekend van grote tochten, maar maak je gebruik van een Stoombootdienst om ergens te starten in de Alblasserwaard en daarna steek je over met een veerdienst naar de Krimpenerwaard om vervolgens na daar te hebben gereden de IJssel over te steken, dan zou je via de Rotte en de Rottemeren weer terug kunnen rijden naar Kralingen. Het ligt er natuurlijk aan welke omzwervingen je in beide waarden maakt, maar een tocht van ruim 100 km is zo toch samen te stellen.

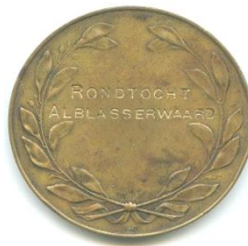
Kaart ging lang mee

De oplage en de ontwerper blijven duister, maar de oplage zal toch aanzienlijk geweest zijn. Dit valt af te leiden uit een paar gegevens. De kaart doet in 1904, dus acht jaar na uitgifte, nog mee aan de wintersport- en tuinbouwtentoonstelling in Den Haag en wint de eerste prijs. In de *Nieuwe Gorinchemsche Courant* van 18 november 1915 wordt gesproken over een herdruk van de terreinkaart; er wordt besloten nog even te wachten. Dit is dan dus bijna twintig jaar na de eerste uitgifte. Bovendien heb ik een tiental kaarten weten te traceren en dat is een redelijke hoeveelheid. Nu komt dit waarschijnlijk ook wel omdat de kaart achter in een boekje is geplaatst en daardoor makkelijker bewaard blijft. Het boekje heeft een hard kartonnen omslag en daarnaast vier pagina's tekst. Op de eerste pagina staan de *'Mededeelingen'*. Op de tweede pagina staan de *'Aanbevelenswaardige Hotels, Café's en Herbergen'* en bovendien waar *'Postkantoren, Hulp-postkantoren en Telegraafkantoren'* gevestigd zijn. Op de derde pagina staat *'Afstanden tijdens op*

Schaatsen' en op de vierde pagina *'Waarschuwingen'*. De waarschuwingen geven aan waar er wellen zijn, maar er staat ook: *'De Keulsche vaart wordt door de stoomvaart zolang mogelijk opgehouden; meestal wordt langs de kant heen een baan aangelegd, die dan zeer druk bereden wordt.'* Hier wordt bedoeld het Merwedekanaal die vroeger deel uitmaakte van de Keulsche vaart, welke liep van Gorkum via Utrecht naar Amsterdam, en een aaneenschakeling was van bestaande waterlopen die verbreed waren.

Toertochten

Met behulp van de kaart kan er een mooie tocht door de Alblasserwaard gereden



worden. Het is zelfs mogelijk om langs de plaatsen in de waard een rondje te schaatsen. Het is dan ook niet

verbazend dat er in 1914 en 1917 reeds een 'Rondtocht' verreden wordt. De medaille hierbij afgedrukt is waarschijnlijk uit 1917 en behoort tot de collectie van Wiebe Blauw. Het wordt daarna een tijdje stil, in ieder

Afstanden Rijdens op Schaatsen.

Deze kaart is op eene schaal van 1—50000 elke centimeter op de kaart gemeten is dus 500 Meter in de werkelijkheid.

Wanneer men een reisje op schaatsen doet, kan men aannemen dat de *middelmatige* rijder, goede en kwade kansen door elkaar genomen, deze afstand in 3 minuten aflegt, waaruit volgt dat elke centimeter op deze kaart gemeten 3 minuten rijdens is.

Een centimeter-schaal is onder op de kaart aangebracht.

geval geen berichten meer in de courant, hoewel de winters van 1922, 1924 en 1929 toch genoeg dik ijs moeten hebben opgeleverd. De winter van 1929 had zelfs een Elfstedentocht. Die is er ook in de winter van 1933-1934, maar ook dan geen berichten in de Gorkumse Couranten over ijstochten of iets dergelijks. Misschien zijn de ijsclubs in deze laatste winter wel weer wakker geschrokken, want in november 1934 vermelden drie kranten en wel *De Gorcumer* (14 november), *Nieuwsblad Gorkum en Omstreken* (16 november) en *De 5 Rivieren* (12 november) een nieuw initiatief: dat er bij voldoende ijs een bondsrit georganiseerd gaat worden en dat er medailles komen met het opschrift 'Rondrit Ijsbond Alblasserwaard I'. We moeten echter wachten tot de winter 1938-1939, simpelweg omdat de voorgaande winters geen schaatsbaar ijs opleveren. Maar op 24 december 1938 is het raak: de eerste van zeven georganiseerde rondritten vindt dan plaats. De laatste keer dat deze bondsrit over de idyllische riviertjes zoals de Alblas, de Graafstroom, de Giessen en de Smoutjesvliet gereden kan worden is op 19 januari 1963. Hierna komen de schaatsmolentochten Alblasserwaard daarvoor in de plaats. De vrede tussen de diverse clubs onderling en met de KNSB is dan weer getekend. De kiem van alle onenigheid ligt in de oorlog, alle clubs en regionale bonden worden door de bezetter verplicht lid te worden van de Landelijke Bond, de KNSB. Na de oorlog blijven er een aantal clubs lid

van de bond maar er zijn ook clubs die het verkiezen om weer buiten de bond te treden. Er bestaat verschil in inzicht op verschillende punten. Naast de afdracht aan de KNSB, ook over de lengte van de tocht en ook over hoe vaak de tocht verreden mag worden. In 1954 leidt dit tot een afscheiding en op 11 februari 1956 worden er zelfs twee rondritten gelijktijdig gehouden. De deelnemers rijden door elkaar en dit geeft grote verwarring. De winters na 1956 geven tijd tot bezinning, want brengen amper ijs. De winter van 1963 daarentegen is er volop ijs en de Alblasserdamse IJclub stuurt in september na deze strenge winter een brief naar een aantal ijsclubs om in samenwerking ijs en weder dienende een molentocht te gaan organiseren.

Dit lukt en de eerste tocht kan reeds in december '63 worden gehouden. Uiteindelijk wordt in 1973 de Stichting Schaatsmolentochten Alblasserwaard opgericht.

Hieronder een overzicht omdat er ook bij de ijsclubs heel wat verwarring bestaat over de gehouden rondritten. Dit overzicht is hoofdzakelijk bepaald aan de hand van krantenartikelen.

Matthy van Klaveren

Geraadpleegde bronnen:

100 jaar IJclub Vooruitgang Bleskensgraaf
Wikipedia; Gorkumse Couranten



Datum	Naam	Deelnemers
23-01-1914	Rondtocht (waarschijnlijk alleen een wedstrijdtocht)	29
27-01-1917	Rondtocht met ook een wedstrijd	125
24-12-1938	Rondrit IJsbond Alblasserwaard I	131
13-01-1940	Rondrit IJsbond Alblasserwaard II	400
17-01-1942	Rondrit IJsbond Alblasserwaard III	850
15-02-1947	Rondrit IJsbond Alblasserwaard IV	1700
06-02-1954	Rondrit IJsbond Alblasserwaard V	2245
11-02-1956	Rondrit IJsbond Alblasserwaard VI	1000 + 1400
19-01-1963	Rondrit IJsbond Alblasserwaard VII	

Schaatsenmaker A.E. Smidt, Groningen

Een mailtje van Jan Gores naar aanleiding van mijn vraag in *Kouwe Drukte* 46 of er iemand was die schaatsen in zijn bezit had met het merk half maantje plus de letters A.E.S en een cirkeltje met sterretje er in betekende voor mij de start van een nieuwe zoektocht.



Jan meldde dat hij die schaatsen in *KD44* (!) had laten plaatsen met de vraag of er iemand was die het merk kon thuisbrengen. En dat kwam volledig overeen met het merk dat de weduwe A.E. Smidt uit Groningen op 6 december 1838 had gemeld in de *Groninger Courant* als enige echte merk van haar smederij. Er waren

namelijk fraudeurs die ook het merk A.E.S. in hun schaatsijzers sloegen, maar het halve maantje en het sterretje niet! Raadsel dus opgelost!

Grievendste slag

Maar uiteraard doken er weer nieuwe vragen op. Want wie waren A.E. Smidt en zijn weduwe eigenlijk? Ook daarop werd het antwoord gevonden.

A.E. Smidt was Albert Eerkes Smidt die op 6 mei 1837 in het huis op de Oudeweg Letter P 243 rood in Groningen overleed. Hij liet een vrouw en vier jonge kinderen achter. De oudste was pas negen jaar. De weduwe heette Froukje Eissen.

Smidt was molen-, grof- en kleinsmid. Hij werd geboren in Bunde in Oost-Friesland net over de grens met Groningen. Froukje werd ook in Duitsland geboren. Zij was een dochter van koopman Jan Eissen en Jantje Geerts uit de havenstad Emden aan de Dollard, tegen de grens met Groningen.

. De grievendste slag in mijn zoo zorgvol leven trof mij heden, door het afsterven van den mij zoo dierbaren Man, ALBERT EERKES SMIDT, in den ouderdom van ruim 36 jaren; — in stillen ootmoed onderwerp ik mij met mijne vier Kinderen, waarvan de oudste slechts juist 9 jaren telt, en dus hun groot verlies niet beseffen, aan den ondoorgroendelijken wil van *Hem*, die is en blijft een *Vader* voor Weduwen en Weezen.

NB. De *Affaire* als *Molen-, Grof- en Kleinsmid* zal, onder opzigt van een' bekwamen Knecht, welke sedert 6 jaren bij ons werkzaam is, door mij gecontinueerd worden, bevelende mij op nieuw ten vriendelijkste in de gunst en rekkommandatie van het Publiek.

GRONINGEN
den 6 Mei 1837.

FROUKE EISSEN,
Wedw. A. E. SMIDT.

De weduwe maakte in 1837 een dramatisch jaar mee, want op 2 maart was haar zontje Albert overleden. De baby was nog maar een jaar.

Drie dagen na het overlijden van haar man plaatste zij een familiebericht in de *Groninger Courant*, waarin zij meldde dat Albert sr slechts 36 jaar was geworden: *'in stillen ootmoed onderwerp ik mij met mijne vier kinderen, waarvan de oudste slechts juist 9 jaren telt, en dus hun groot verlies niet beseffen, aan de ondoorgroendelijken wil van Hem, die is en blijft een Vader voor Weduwen en Weezen.'*

Maar haar zakelijk instinct toonde Froukje ook gelijk, want ze meldde ook dat de smederij zou worden voortgezet met behulp van een bekwame knecht die al zes jaar bij haar man in dienst was.

Wellicht was dit Jan Hulzebosch, die op 8 april 1812 in Sappemeer geboren werd als zoon van een timmerman. Want op 9 juni 1842 hertrouwde Froukje - toen in de burgerlijke stand vermeld als Frauwke - Eissen met hem en Jan was ook smid van zijn vak, terwijl Froukje als smidse werd vermeld in de trouwacte.

Locatie van de smederij

De smederij van de weduwe A.E. Smidt bevond zich aan de noordzijde van de Oudeweg Letter N nr. 210. Dit was dus niet het sterfhuis van Albert Eerkes. Froukje liet het vastleggen in een memorie van successie, die op 3 augustus 1837 werd opgemaakt in het belastingkantoor van Groningen. In deze acte werd de erfenis voor haar kinderen geregeld. Het huis met de smederij bleek eigendom van het echtpaar. Froukje werd voor de helft eigenaresse. Haar kinderen Jan Aolbert, Hylke Albertina, Jante Eka en Eerke Alberts kregen de andere helft. Wanneer Froukje Eissen overleed is niet gevonden.

Ron Couwenhoven

Toch nog.....



Elfstedentocht

De barre winterse weersomstandigheden hebben de elfstedenkoorts weer aangewakkerd. Het ziet er naar uit dat de Tocht der Tochten op paasmaandag kan plaatsvinden. De commissie laat weten dat de ijsgroei bij de huidige temperatuur voldoende is om de ijzers uit het vet te halen en op goede vrijdag onder te binden om alvast te oefenen. De weersverwachting is, volgens onze meteoroloog Cees Cumulus, dusdanig dat er een kans is dat het pas na pasen lauw water gaat regenen. Het definitieve besluit valt op goede vrijdag.

Wytze van der Land

Leeuwarder Courant 25 maart 2013

Sneeuwwinter van Bob Harmeyer



Hans van der Donck stuurde ons een gravure van Bob Harmeyer uit 1979. Die raakte voor zijn tekening ongetwijfeld geïnspireerd door de beruchte sneeuwwinter 1978-1979, waarin je 's morgens soms je auto niet meer terug kon vinden.

Op schaatsen kom je niet ver, lijkt Harmeyer te willen zeggen. Ga maar lekker een sneeuwwandeling maken. Kennelijk is het toch moeilijk kiezen en wordt het hinken op twee gedachten.

Ook de afgelopen vier winters brachten in sommige streken van Nederland een hoop sneeuwoverlast. Wellicht was dat voor Hans de reden om deze prent uit de oude doos te halen?

Laten we duimen dat we volgend jaar minder hoeven te schuiven en een beetje de ruimte krijgen op plassen en vaarten. Bij Flevonice in Biddinghuizen, tot vorig seizoen de langste kunstijsbaan ter wereld, kunnen we immers ook al niet meer terecht ...

Redactie

Wie was Douwe Hantjes Joustra?

In februari 2011 kreeg ik een nummer van het bekende 't *Kleine Krantsje* (KK) van de vorig jaar overleden journalist en auteur Fenno Schoustra in handen. Nummer 646, verschenen in 1997. Daarin kwam ik een artikel tegen over een *Fameuze schaatscrack uit de vorige eeuw*. Bedoeld was Douwe Hantjes Joustra. Ik besloot daarover een stukje te schrijven voor *Kouwe Drukke*. Mijn computer, die zorgvuldig registreert wanneer ik mij met dit soort activiteiten bezig houd, geeft de datum 14 februari 2011 aan. Ook had ik al een pakkende titel bedacht: *Douwe Hantjes Joustra, een fanatieke elfstedentochtrijder uit de 19^{de} eeuw*. Daarna verdween het artikel in *statu nascendi* in de portefeuille. Misschien eens iets voor *Kouwe Drukke*, als de redactie om kopij verlegen zit. (Gelukkig voor deze ijverige redactie kampt zij eerder met een teveel aan kopij).

Douwe en zijn pommeranten

Maar onlangs ben ik wakker geschrokken door het leuke artikeltje *Elfstedentocht uit het 'heilgehuizendoosje'*, in het 45^{ste} nummer van *Kouwe Drukke*. Dat gaat potverdrie over mijn Douwe en zijn pommeranten, maar alleen over die tocht die ze in 1864 maakten. *Kouwe Drukke* vermeldt in een begeleidend krantenberichtje ook dat Joustra in 1848 de tocht al eens eerder gereden had. Uit het artikel in *KK* blijkt dat Schoustra zijn informatie haalde uit een verslag dat door Joustra zelf geschreven is en waarin hij zijn

schaatsavonturen op schrift stelde. Toch eens proberen dit verslag te achterhalen. Misschien kan Tresoar in Leeuwarden, waar alle informatie over Friesland te vinden is, mij helpen.



Douwe Hantjes Joustra op latere leeftijd.
Foto: collectie Fenno Schoustra /
't Kleine Krantsje

Een derde tocht!

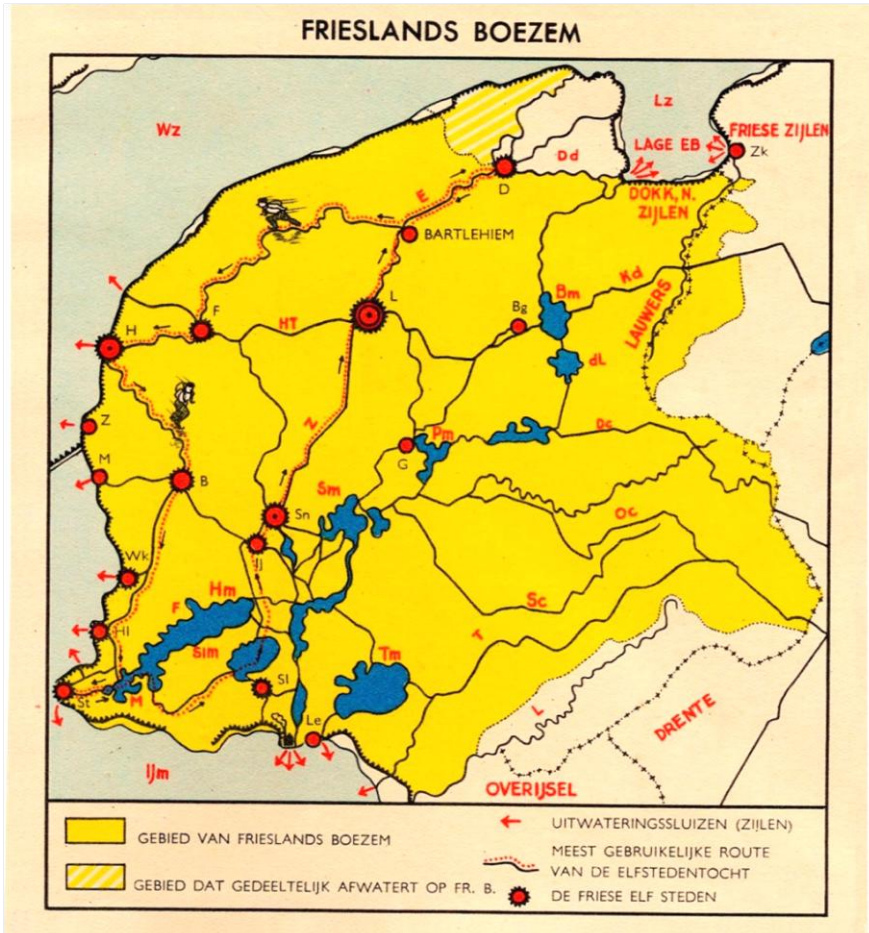
Joustra was geboren in 1816 en was lange tijd boer in Dronrijp (hetzelfde dorp waar ook Elfstedentochtwinnaar Abe de Vries een tijd lang boer was) en stierf in 1898. Die tocht van 1864 was niet zijn laatste Elfstedentocht. In 1871 reed hij deze tocht nog eens, samen met Klaas Douwes, zijn zoon, die ook in 1864 al van de partij was, en een derde figuur. Ze vertrokken om kwart voor vijf 's morgens en waren om kwart over acht 's avonds weer thuis. Evenals in 1864 zullen ze eerst naar Leeuwarden geschaatst zijn, toen

naar Dokkum en weer terug naar Leeuwarden en daarna over de zuidelijke route op Franeker aan waar de tocht eindigde.

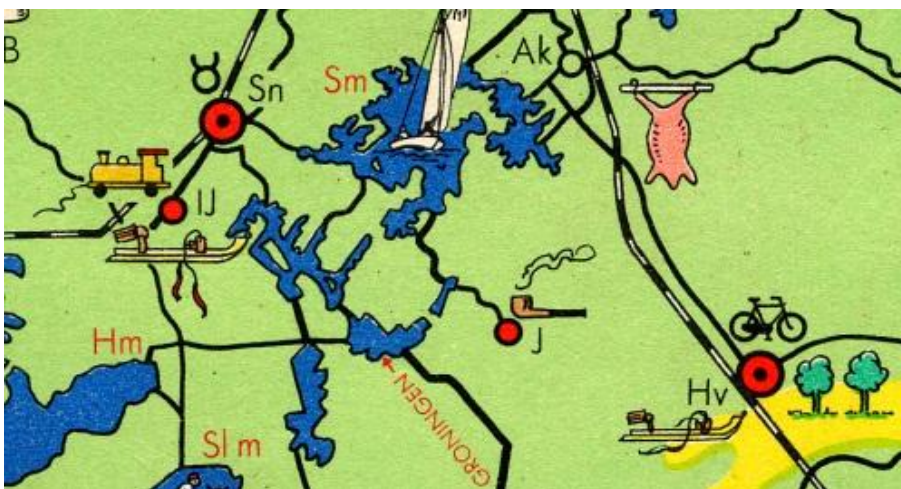
Niet altijd feest

Tussen 1848 en 1871 ligt een periode van 23 jaar. In die tijd reed Joustra

driemaal een Elfstedentocht. In die periode kwamen er ook verschillende andere strenge winters voor. De vraag rijst waarom deze enthousiaste Fries niet nog vaker een tocht gereden heeft. Te druk op het bedrijf? Of was de route ondergesneeuwd?



Ons Eigen Land (B) - Atlas van Nederland door W. Bakker en H. Rusch, Dijkstra's Uitgeverij, Zeist. Zonder jaartal. De Elfstedenroute is 'omgekeerd' ingetekend. Uit dezelfde atlas een fragment van de kaart van Friesland met schaatsenproductie in IJlst en Heerenveen (zie volgende pagina). Beide illustraties zijn ingezonden door Edith Wassenaar



Kruipend over de Trekvaart

Joustra was overigens een bevolgen iemand. Zo probeerde hij wanneer de vorst inviel steeds als eerste de Harlinger Trekvaart over te steken, zonodig kruipend over flinterdun ijs. Hij was ook een ondernemende figuur. Toen in 1839 de eerste trein van Amsterdam naar Haarlem reed, was hij één van de eerste passagiers.

Joustra was overigens een bescheiden man. Toen hij in een ingezonden stukje in een krant over zijn belevenissen vertelde, sprak hij over tochtjes en vroeg hij de redactie hem niet van opschepperij te verdenken.

** Heden morgen 9½ uur overleed onze geliefde Vader, Beduwd- en Grootvader **DOUWE HANTJES JOUSTRA**, Weduwnaar van **ANTJE DE ROOS** en van **TERTJE FOPMA**, in den leeftijd van 81 jaren en 10 maanden. Franeker, 23 Febr. 1898.

Namens de Familie,
K. JOUSTRA.
IJ. JOUSTRA—SINEMA.
J. VEENSTRA—JOUSTRA.
G. W. VEENSTRA.

Tot zover mijn bijdrage over een Elfstedentochtrijder uit vroegere tijden. In ieder geval heeft *Kouwe Drukke* er nu toe bij gedragen dat deze bescheiden en toch wat excentrieke Friese boer even aan de vergetelheid is ontrukkt.

Minne Iedes Nieuwhof

Posten en stempels (17)

Deze keer een hele stortvloed aan uitgiffen. En het is nog niet eens een olympisch jaar! Dat krijg je als je sommige uitgiffen pas laat ontdekt en er met kerst en in januari ineens aardig wat worden uitgegeven. Snel van start

dus.

Eerst nog een laatste item uit 2010, want zo vaak komt het tegenwoordig niet meer voor dat er een postkaart uitgegeven wordt in het thema langebaanschaatsen. Het gaat om een kaart uit Tsjechië. Met - hoe kan het

haast anders - Martina Sablikova.



In Rusland heeft de Sotsjikoorts al toegeslagen. Een postwaardestuk met een shorttrackende ijsbeer (uitgifte 1 november 2012). En een postzegel met twee schaatsers (in een blok van acht postzegels) uitgegeven op 19 oktober 2012. Bijzonder was dat Lydia Skoblikova de postzegel in ontvangst nam en tegelijkertijd ambassadeur van



de Spelen in Sotsji werd.

Eerder werd in dezelfde stijl al een shorttrackzegel uitgegeven (3 oktober 2011). Maak de borst maar nat als je ze allemaal wilt hebben, want er worden in totaal 4 souvenirsblokjes, 45 zegels, maxikaarten en postbriefkaarten uitgegeven. En de zegels worden ook gebruikt voor decoratieve officiële Olympische enveloppen.

Zeer verrassend is de zegel uit Nieuw-Zeeland (4 juli 2012). In het kader van Tiki Tour is er al in 2009 een vel uitgegeven met daarop allerlei to-do

plekken in Nieuw-Zeeland. In 2012 komen een heel aantal zaken overeen, maar in Dunedin is een stel schaatsers toegevoegd. Dat lijkt me goed nieuws.



Oostenrijk verblijdt ons op 16 november 2012 op *De jagers in de Sneeuw* van Brueghel. Het is niet de eerste keer dat het op een postzegel staat (Paraguay 1968, Liberia 1969 en Rep. de Guinee 2007), maar omdat het origineel in het Kunsthistorisches Museum in Wenen hangt is het leuk dat het op deze zelfklevende zegel staat.

Een leuke kerstpostzegel komt dit keer uit Åland. Uitgegeven op 9 oktober 2012 en met een aardige stempel op de eerstedagenvelop. Door het stempel is op dit plaatje niet goed te zien dat ook de figuur op de zegel op schaatsen staat. Is te koop in een



groter vel met 4x5 postzegels.
 Dan de uitgiften in Nederland. Het is opletten geblazen, want we geven wat zegels uit rondom het door ons geliefde thema.

Gemist had ik in 2010 het prestigeboekje nr 32: 'Het jaar eindigt met een kaartje'. En ja hoor twee afbeeldingen van schaatsers op kaarten die in het boekje voorkomen. Wellicht niet voor iedereen interessant, maar mogelijk wel weer als je kaarten spaart.

Op 29 januari 2012 het velletje Donald Duck in Friesland, Met naast *fierljeppen* en zeilen natuurlijk ook een zegel over schaatsen.

Op 23 april 2012 de uitgifte van 100 jaar Nederlands Openluchtmuseum. Op deze uitgifte, in de categorie vrije tijd, ook een zegel met schaatsers voor een molen. Ook hiervan is een prestigeboekje nr. 38 uitgegeven en Postzegelmapje nr. 457B.



Op 2 januari 2013 werd ter gelegenheid van het feit dat de opmaak van

persoonlijke zegels is veranderd, een zegel uitgegeven van Reinier Paping, de winnaar van de Elfstedentocht in 1963, die vijftig jaar geleden heeft plaatsgevonden. Op de mooie



eerstedagenvelop ook een stempel met een schaatser. Er is ook een leuk postzegelmapje 471 van te koop.

Op 25 januari 2013 was het weer raak tijdens de postzegelbeurs in Loosdrecht. Prachtig schaatsweer, maar met alle sneeuw durfde ik het toch niet aan. Dus gewapend met voorbedrukte enveloppen en lege



enveloppen bij opening van de beurs meteen zegels kopen. Daar vond ik ook het hierboven beschreven kerstboekje en Duckzegel. Er waren drie velletjes te koop en een prachtig beursstempel. Dit beursstempel is vlak nadat ik de stand had verlaten kwijt geraakt (en nee, daar had ik niets mee

van doen). Ik heb dus een redelijk uniek stempel op mijn enveloppen, tenminste als het stempel niet meer boven water is gekomen.

Caroline van Staaveren

Opmerking redactie: vanwege ruimtegebrek zijn sommige zegels afgebeeld op www.verzamelkringdepoolster.nl.



Reactie op V-schenkel voor zwakke enkels

In *Kouwe Drukke 44* presenteerde Ad de Boer ongestempelde doorlopers met V-vormige schenkels. Hij voegde daar een belangrijke vingerwijzing aan toe: een Friese schaats voor rijd(st)ers met zwakke enkels uit een vooroorlogse catalogus van Hoekstra Warga. Op de illustratie uit die catalogus is de onderzijde met V-vormig ijzer echter niet zichtbaar.

Nu blijkt echter dat in catalogi uit circa 1900 en 1903 de onderzijde door Hoekstra wel werd afgebeeld. De schaats werd toen geïntroduceerd als '*Nieuw model Schaats voor slappe enkels*'. Ook het bijschrift luidde anders dan in de jaren dertig. In vroegere catalogi is dit type nog niet opgenomen.

Frappant genoeg treffen we hetzelfde model – met nagenoeg hetzelfde bijschrift – ook aan in een catalogus van C.J. Faber & Zn. uit IJlst (circa 1907).



Al met al weten we hiermee nog steeds niet uit welke stal Ad zijn V-schenkel komen, maar hebben we nu wel wat meer zicht op de geschiedenis van de schaats voor slappe enkels.

Niko Mulder

Mijn aanwinst ...

Dé plek om uw nieuwe aanwinst te presenteren. Deze keer opnieuw een object van Jan Gores: een plateel met schaatstafereel!

Mijn nieuwste aanwinst betreft een bodemvondst uit het midden van de 17e eeuw. Het is vrijwel zeker een bodem van een schaal of bord, gemaakt van plateel. De doorsnede is 13 cm.

Volgens *Wikipedia* is plateel afgeleid van het Oud-Franse 'plate', dat plate schaal betekende. 'Plateel is een bepaald soort keramiek (aardewerk). Het decor of motief wordt met de hand door een zogenaamde plateelschilder op het plateel geschilderd voordat het voor de tweede keer gebakken wordt.'

De schaal is gevonden in de buurt van Delft; het is dan ook goed mogelijk dat dit stuk aardewerk omstreeks 1650 is vervaardigd in een Delftse plateelbakkerij. Omdat merktekens ontbreken op de achterkant van de schaal, is de herkomst echter niet zeker.

De figuur in dit tafereel is een slededrijver,

duidelijk op schaatsen. De slee heeft een soort huif, mogelijk gemaakt van een opengewerkt vat. Wat er in wordt vervoerd is onduidelijk.

De hoogoplopende schaatsen hebben veel weg van het Bergambachter model. Als de plateelschilder waarheidsgetrouw te werk is gegaan, zou dit schaatstype een volle eeuw ouder zijn dan door Wiebe Blauw op pagina 62 in 'Van glis tot klapschaats' wordt aangegeven.

Jan Gores



Kerstpuzzel

Zelf had ik de *Kouwe Drukke* nog maar net in huis, toen de eerste oplossing reeds binnen kwam. De laatste reactie ontving ik enkele dagen voor het scheiden van de markt, eind februari.

De plaat was uit het kerstnummer van de *AVRO-bode* uit 1935, maar ondanks verwoede pogingen heb ik de officiële oplossing niet kunnen achterhalen. Als één van onze lezers die wel heeft, dan hoor ik dat graag.

Ik ga niet graag over één nacht ijs en daarom heb ik uiteindelijk ook veelvuldig gebruik gemaakt van Google, naast mijn eigen spreekwoordenboek voor de oplossing. Om goed beslagen ten ijs te komen, tevens vrienden en bekenden en familie geraadpleegd.

In totaal zijn er zes oplossingen binnen gekomen; dat hadden er meer mogen zijn, maar misschien was het geheel toch lastiger dan gedacht.

De eerste hadden allen gelijk. **1.** 'Beter één vogel in de hand dan tien in de lucht'. **2.** 'Wie zijn gat (kont, billen) brandt, moet op de blaren zitten'. 'Op hete kolen zitten' is ook goed gerekend. **3.** Eén deelnemer had 'Er warmpjes bij zitten', maar de overige inzendingen deelden mijn mening: 'Wie het dichtst bij het vuur zit warmt zich het best.' **4.** 'De spijker op zijn kop slaan' en 'Aan de weg timmeren' heb ik beide goed gerekend. Zelf neig ik naar de laatste, maar er waren vier inzendingen voor de eerste. **5.** 'Beter hard geblazen dan de mond gebrand' leek mij beter dan 'Stoom afblazen'. Ik denk dat de inzender hier het kopje in



de rechterhand niet heeft opgemerkt.

6. Hier heb ik zelfs vier oplossingen, waarvan een paar in elkaars verlengde liggen: 'Zich op glad ijs begeven' scoorde vier maal, maar ook 'Met vallen en opstaan moet je het leren' en 'Jong geleerd oud gedaan' zijn goed. Bij de laatste moet je door de puzzel heen kijken en op de achtergrond zie je duidelijk ouderen goed schaatsen.

7. 'Als twee honden vechten om een been, loopt de derde er ras mee heen'

8. 'De kat uit de boom kijken' en ook

9. 'Iemand de das om doen' hadden alle inzenders gelijk.

Na veel wikken en wegen bleven er vier deelnemers over en daar is tussen geloot. De winnaar van de cadeaubon ter waarde van €15 voor de eerstvolgende Poolsterveiling is **Simon Verschuere**n geworden. Gefeliciteerd!

Matthy van Klaveren

Boek en Zopie
Wegwijs op natuurijs –
Huub Snoep & Fred Geers

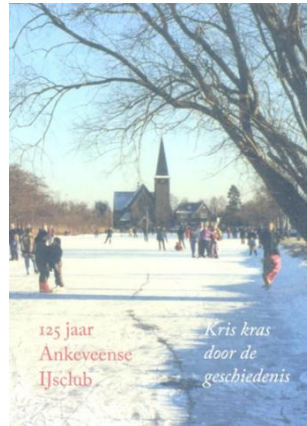


Juist op tijd, voordat we natuurijs hadden, verscheen deze uitgave aan het eind van het vorige jaar. Voor iedereen die op natuurijs wil gaan schaatsen biedt dit boek op vele vragen een antwoord. Het is een nieuwe uitgave van de Toertochtwijzer, waarvan de laatste editie al minstens tien jaar oud is. Maar het is meer, veel meer.

Wil je weten welke georganiseerde toertochten er zijn? Wil je weten welke schaatsen je het beste kunt aanschaffen? Wil je weten wat te doen als je door het ijs zakt? Welke soorten ijs zijn er? Welke kleding trek ik aan? Welke bescherming gebruik ik? Training, voeding, Materiaalverzorging, Voor al deze vragen, en vele andere vragen, biedt dit boek een antwoord. Zowel de beginner als de gevorderde schaatser kan hiermee zijn voordeel doen.

Paperback, 224 pagina's. Te koop in de boekhandel en bij Uitgeverijmarmar.nl. Prijs € 12,50

125 jaar Ankeveense IJclub, Kris kras door de geschiedenis



Een leuk jubileumboekje van een krasse vereniging. Diverse korte artikeltjes over bijzondere gebeurtenissen of bijzondere personen uit de afgelopen 125 jaar.

Gelijktijdig loopt er een chronologisch overzicht door het boek heen.

Het boekje is alleen bestemd voor leden, maar wie weet is er nog een boekje beschikbaar voor de liefhebber.

Nooit meer wachten op Elfstedenijs –
Frans H.J. van der Beek

Een bijzonder boek. Het is een schaatsboek, toeristische gids en een culinaire gids ineen. Van elf grootheden uit de Elfstedenhistorie, zoals Georg Schweigman, Sietze de Groot, Minne Hoekstra en Jeen van den Berg, wordt een opvallende gebeurtenis uitgelicht. Het boek is opgedeeld in, hoe kan het ook anders, elf hoofdstukken. Elk hoofdstuk is gewijd aan één van de elf steden. In elke stad is een toeristische rondleiding en wordt een restaurant in de schijnwerpers

gezet. De chef-kok van dit restaurant heeft speciaal voor dit boek zijn versie van Elfsteden-ijs bereid. Een versie die je zelf thuis kunt maken. Om helemaal de Friese smaak te pakken te krijgen worden recepten van elf typisch Friese gerechten toegevoegd.

Voor de verzamelaars is er ook een

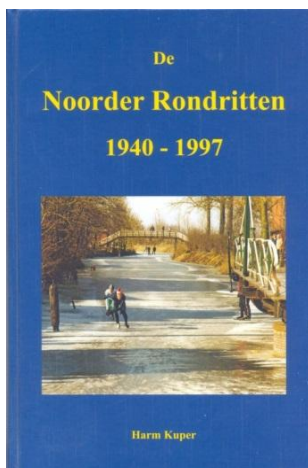


speciale gelimiteerde serie van 111 exemplaren. Deze is voorzien van een enveloppe met een eerste dag afstempling van de speciale Reinier Paping postzegel, die werd uitgegeven ter gelegenheid van 50 jaar Elfstedentocht.

Het boek is volop voorzien van foto's en afbeeldingen, hardcover, 128 pagina's. Te verkrijgen bij Uitgeverij de Bookmakers te Diemen via info@elfstedenijs.fr. Prijs € 11,00

Noorder Rondritten 1940-1997 – Harm Kuper

Over de Elfstedentocht is zo'n beetje wel alles geschreven, maar over andere tochten is nog nooit een boek verschenen. Totdat een paar jaar



geleden *De Oldambtrit 1954-1996* van samensteller Harm Kuper verscheen. Diezelfde Harm Kuper heeft in het vervolg hierop ook de *Noorder Rondritten* vereeuwigd in boekvorm. Dit heeft geresulteerd in een prachtig naslagwerk waarin alles over deze tocht is terug te vinden. Alle wedstrijdverslagen, alle deelnemers, alle toertochtverslagen en zelfs de tochten die niet werden verreden zijn in dit boek opgenomen. Ook wordt uitgelegd hoe het bestuur van de tocht probeert te voorkomen dat de tocht teveel deelnemers aan de start krijgt. Achterin het boek is een 'hall of fame' toegevoegd met vijftig pagina's informatie over de winnaars van de diverse edities.

Hard cover, diverse zwart-wit illustraties, 272 pagina's.

Verkrijgbaar via Harm Kuper, tel.: 0591-549694 of 023-7430141, e-mail: harmkuper@hotmail.com. Prijs € 30,00

**Schaatsen in Groningen –
Beno Hofman en Kirsten Otten**



De Groningse ijsclub IJVG bestaat 150 jaar. Een uitstekende reden om deze historie vast te leggen in boekvorm. Als één van de mede-oprichters van de KNSB kan de IJVG putten uit een rijke historie. Hierin is veel gebeurd. Op knappe wijze is een schat aan informatie op zeer leesbare wijze op papier gezet. Verschillende nationale kampioenschappen werden hier georganiseerd. Er was een WK, met Nederlandse winnaar. Er werd een kunstijsbaan aangelegd. Diverse prominenten uit Groningen krijgen de nodige aandacht. Wat te denken van Jaap Eden, Jan Pesman, de kortebaansbroers Entjes, de voetballende schaatsbroers Tetzner. Kilometervreter Jan Uitham, maar ook recentere marathontoppers komen we tegen. De schaatsenmaker Ubel Wierda. De grondleggers van de NVBHS, Jan Bolt en P.J. Adrian krijgen ruimte in dit boek. Zelfs Antonio Gomez heeft in Groningen zijn sporen achter gelaten. Heel knap om zoveel informatie te verwerken in zo'n handzaam boek.

Een fraaie layout en vele foto's en afbeeldingen maken het tot een boek waar de makers trots op kunnen zijn. Hardcover, vele full colour illustraties, 120 pagina's.

Verkrijgbaar via In Boekvorm te Assen, info@inboekvorm.nl. Prijs € 19,90.

Martin van der Bij

Alles over ijs -

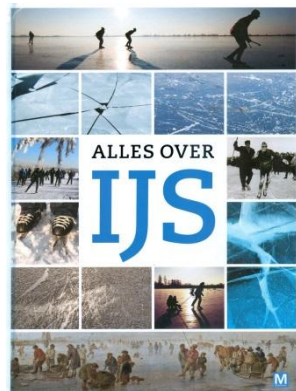
Baukje Brugman, Fred Geers en Jolien Langejan

Samen met anderen schreef Fred Geers nóg een boek over de winter.

De titel dekt absoluut de lading: ijsvorming, klimaat en natuuris worden diepgaand, maar toch luchtig in aparte hoofdstukken behandeld. Net als het schaatsen zelf, de Elfstedentocht, kunst en literatuur. Tussendoor veel kadertjes met leuke weetjes, zoals *Schaatstraining anno 1740* bijvoorbeeld. Ook prominenten (o.a. Tomas Gustafson) komen aan het woord. Kortom: een aanrader!

Harde omslag, mooi fotowerk en dito opmaak, 200 pagina's. Prijs € 24,95.

Niko Mulder



Meer **nieuw** **verschenen** boeken onder de knop **Publicaties** op de **site** van De Poolster.

Kouwe Drukke

Kouwe Drukke is een uitgave van Stichting "De Poolster", verzamelkring van schaatsen en winterse objecten en verschijnt driemaal per jaar.

Misdrukken, bezorgfouten en dergelijke melden bij:

Wim van Herk tel. 0180-663092; e-mail: administratie@stichtingdepoolster.nl

Redactie-adres

Niko Mulder, Schoener 48-01, 8243 XT Lelystad

Redactieleden Kouwe Drukke

Matthy van Klaveren (0251-241492) matthy.klaveren@online.nl	Theodoor van der Kooi (030-6046362) theodoorvanderkooi@12move.nl
Niko Mulder (0320-251663) n.mulder@hccnet.nl of redactie@stichtingdepoolster.nl	

Druk

Drukkerij De Gans, Amersfoort

Bestuursleden Stichting "De Poolster"

Voorzitter Huub Snoep (0252-688699) voorzitter@stichtingdepoolster.nl	Penningmeester Wim van Herk (0180-663092) administratie@stichtingdepoolster.nl
Secretaris en ledenadministratie Maarten Dijkstra (072-5610916) Doortjes 9, 1861 VH Bergen (NH) secretariaat@stichtingdepoolster.nl	Contactpersoon veilingen Alex Kampinga (0598-398002) veilingcommissie@stichtingdepoolster.nl
	Contactpersoon website Maarten Dijkstra (072-5610916) webredactie@verzamelkringdepoolster.nl

Stichting De Poolster

<http://www.stichtingdepoolster.nl>

secretariaat@stichtingdepoolster.nl

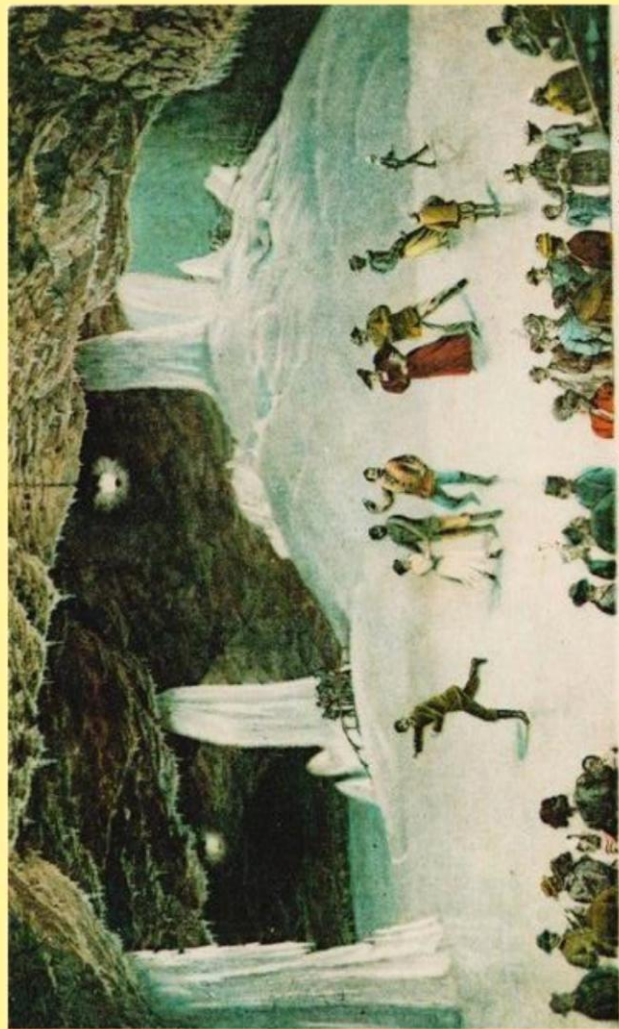
Lidmaatschap

Het lidmaatschapsgeld dient eens per jaar rond 1 juli te worden betaald. Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 25,- over te maken op gironummer 4324260 t.n.v. Stichting De Poolster met vermelding van naam en lidmaatschapsgeld 2012-2013. Graag dan ook uw adresgegevens doorgeven aan: secretariaat@stichtingdepoolster.nl

Kopij

Voor Kouwe Drukke nummer 48, oktober 2013, moet de kopij uiterlijk 1 juli 2013 binnen zijn. Bij voorkeur per e-mail (als bijlage), handgeschreven of getypt mag ook. Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld. Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij zijn verkrijgbaar bij de redactie. De redactie kan artikelen om diverse redenen weigeren, inkorten of doorschuiven naar een volgende uitgave.

De artikelen in Kouwe Drukke mogen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publicaties.



Az 1966. évi nyári korcsolyázás képe a dobsinai jégbarlangban.

Kiterjedése 8874 négyz. mtr, melyből 7171 négyz. mtr, wöron 7171 quadr. mtr, wöron 7171 quadr. mtr, wöron 7171 quadr. mtr, wöron 7171 quadr. mtr.

Sommer Skating in the ice cavern Dobsina (Hungary)

Schlittschuhlaufen im Sommer in der Eisköhle zu Dobschan.